

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ

Кафедра публічного управління та адміністрування

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: **ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ**

Виконала: студентка магістратури за
спеціальністю 281 Публічне управління
та адміністрування
Ющишена Юлія Вікторівна

Керівник: Д.держ.упр., доцент
Маланчій М.О.

(науковий ступінь, вчене
звання, прізвище та
ініціали)

Рецензент: _____

Хмельницький – 2021 рік

АНОТАЦІЯ

ЮЩИШЕНА Ю.В. – Державна політика забезпечення розвитку сільських територій.

Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування.

Робота присвячена важливій науковій проблемі, пов'язаній з формуванням та удосконаленням державної політики забезпечення розвитку сільських територій.

У першому розділі магістерської роботи розглянуто сутність та основні аспекти реалізації державної політики сільських територій. Проаналізовано основні наукові підходи до трактування сутності сільських територій, визначено функції сільських територій, а також розкрито зміст державної політики забезпечення їх розвитку. Також систематизовано європейський досвід забезпечення розвитку сільських територій, наведено класифікацію сільських територій та особливості їх розвитку.

У другому розділі представлена загальна характеристика основних показників розвитку сільських територій. Також автором здійснено оцінку ефективності забезпечення розвитку сільських територій.

У третьому розділі роботи обґрунтовано напрями удосконалення державної політики забезпечення розвитку сільських територій, поряд з цим, запропоновано механізм забезпечення конкурентоспроможності сільських територій. До головних складових ефективного розвитку сільських територій на їх об'єднаних громадах відносять: забезпечення адекватного, висококваліфікованого персоналу, у тому числі шляхом навчання молоді та керівництва ОТГ за рахунок бюджету, суб'єктів господарювання та інших джерел, для отримання кращого досвіду управління та маркетингу і досягнення синергетичного ефекту розвитку; організація високотехнологічних виробництв шляхом залучення висококваліфікованих спеціалістів з можливістю використання основних засобів, які не використовуються на території ОТГ; підготовка в межах шкільних та позашкільних програм працівників робочих професій, найбільш поширених на території за рахунок коштів підприємств та організацій, розміщених в ОТГ на засадах домовленості; поживати місцеву економіку, головним чином за рахунок виробництв, які працюють з місцевими ресурсами; розвиток туризму, рекреації та здоровлення людей за допомогою місцевих природних ресурсів.

Ключові терміни: державна політика, територія, сільська територія, розвиток, механізм, конкурентоспроможність.

SUMMARY

Yushchishena Yu.V. - State policy to ensure the development of rural areas.
Master's Degree Program for Master's Degree in Specialty 281 Public management and administration.

The work is devoted to an important scientific problem related to the formation and improvement of public policy to ensure the development of rural areas.

The first chapter of the master's thesis considers the essence and main aspects of the implementation of state policy in rural areas. The main scientific approaches to the interpretation of the essence of rural areas are analyzed, the functions of rural areas are determined, and the content of the state policy of ensuring their development is revealed. The European experience of ensuring the development of rural areas is also systematized, the classification of rural areas and features of their development are given.

The second section presents a general description of the main indicators of rural development. The author also assessed the effectiveness of rural development.

In the third section of the work the directions of improvement of the state policy of ensuring the development of rural areas are substantiated, along with this, the mechanism of ensuring the competitiveness of rural areas is proposed. The main components of effective rural development in their integrated communities include: providing adequate, highly qualified staff, including through training of youth and OTG leadership from the budget, businesses and other sources, to gain better management and marketing experience; and achieving a synergistic effect of development; organization of high-tech productions by attracting highly qualified specialists with the possibility of using fixed assets that are not used in the OTG; training within the framework of school and out-of-school programs of workers of the most widespread professions on the territory at the expense of the means of the enterprises and the organizations placed in OTG on the basis of the agreement; revive the local economy, mainly through industries that work with local resources; development of tourism, recreation and health of people with the help of local natural resources.

Key terms: public policy, territory, rural area, development, mechanism, competitiveness.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	7
1.1. Сутність сільських територій та державної політики забезпечення їх розвитку	7
1.2. Європейський досвід забезпечення розвитку сільських територій	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	24
2.1. Загальна характеристика основних показників розвитку сільських територій	24
2.2. Оцінка ефективності забезпечення розвитку сільських територій	27
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	38
3.1. Напрями удосконалення державної політики забезпечення розвитку сільських територій	38
3.2. Механізм забезпечення конкурентоспроможності сільських територій	45
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57

ВСТУП

Актуальність дослідження. В Україні та за кордоном сільська тематика завжди була актуальною, залежно від системи управління увага була зосереджена на різних сферах, а саме соціальній, економічній чи екологічній. Враховуючи, що Україна є аграрною країною (42,4 млн га сільськогосподарських земель становлять 70,0% від загальної площі земель) із родючими чорноземами та значною кількістю сільських поселень (5,6 млн осіб), збереження сільських територій має велике соціальне значення. . - Економічна цінність.

Концепції сільських територій та його розвитку висвітлено у працях А.А. Пагорб, Т. Чайки, Ю.Є. Губбені, А.А. Корнева, Є. Павлова, І. Прокопій, П. Соблука. В.В. Юрчишин. У той самий час, беручи до уваги результати дослідження представників економічної думки, слід зазначити, що понятійний апарат сільській місцевості та оцінка сільських та міських територіальних підсистем вимагають більш точного наукового обґрунтування як у науковій літературі, так і у чинних нормативних документах. Це необхідно для того, щоб забезпечити єдиний понятійний апарат, можливість визначення оптимального спрямування досліджень та розробки заходів щодо вирішення існуючих проблемних питань.

Мета та завдання дослідження. *Метою дослідження* виступає узагальнення теоретичних аспектів та обґрунтування практичних пропозицій щодо удосконалення державної політики забезпечення розвитку сільських територій. У відповідності до мети були поставлені та послідовно вирішувались такі **завдання**:

визначення сутності сільських територій та державної політики забезпечення їх розвитку;

вивчення європейського досвіду забезпечення розвитку сільських територій;

загальна характеристика основних показників розвитку сільських територій;

оцінка ефективності забезпечення розвитку сільських територій;
обґрунтування напрямів удосконалення державної політики
забезпечення розвитку сільських територій;
обґрунтування механізму забезпечення конкурентоспроможності
сільських територій.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з реалізацією державної політики забезпечення розвитку сільських територій.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти державної політики забезпечення розвитку сільських територій.

Методи дослідження. У магістерському дослідженні використані методичні та теоретичні підходи, загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання у галузі публічного управління, а саме: діалектичний метод; системний; абстрактно-логічний; табличний та графічний та ін.

Інформаційними джерелами дослідження є закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, офіційні матеріали Державної служби статистики України, фундаментальні праці з економічної теорії та теорії публічного управління, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з проблем теорії та практики удосконалення державної політики забезпечення розвитку сільських територій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що здійснені у роботі висновки, узагальнення та пропозиції можуть бути використані при розробці проектів рішень щодо державної політики забезпечення розвитку сільських територій.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

1.1. Сутність сільських територій

Сільська територія виступає як один з найважливіших компонентів регіональної соціально-економічної системи та виконує такі народногосподарські функції: виробничу – забезпечення задоволення потреб суспільства у продовольстві та сільськогосподарській сировині для потреб інших галузей економіки; демографічну – основу відтворення сільського населення, забезпечення аграрної галузі трудовими ресурсами; соціальну – збереження сільського устрою, сільських громад, сільського життя; культурно-етнічну – збереження мови та культури, традицій, обрядів, історії; природоохоронну (екологічну) – підтримання екологічної рівноваги в агробіоценозах, утримання заповідників, заказників, парків, ландшафтів; просторово-комунікаційну – розміщення та обслуговування доріг, ліній електропередач, зв'язку, водопроводів та інших інженерних комунікацій; рекреаційну – створення умов відпочинку, відновлення духовних і фізичних сил як сільського, і міського населення; моральну – збереження та зміцнення морального потенціалу, духовного багатства та здоров'я суспільства, виховання патріотизму. Окрім цього, сільські території виступають як перспективні об'єкти для розвитку агробізнесу та підприємництва з метою диверсифікації сільської економіки та підвищення рівня добробуту сільських мешканців.

Сільські території розглядаються в різних функціональних значеннях, а саме географічному, регіональному, економічному та управлінському. Визначений сільській місцевості існує значне число, оскільки само поняття багатогранно і комплексно з урахуванням історичної формації. Навіть у рамках однієї сфери суспільної життя, наприклад, правової, в залежності від особливостей конкретної галузі пріоритетними стають різні атрибутивні характеристики цього поняття. Наприклад, для адміністративного права першоступеневе значення має адміністративно-територіальне відділення

певного сільського регіону, для земельного права - раціональна організація території адміністративно-територіальних утворених та господарюючих суб'єктів, а також форма власності на землю в межах цієї території, для головного права - взаємне розташування та співвідношення складають відповідні сільськогосподарські місцевості природних і штучних факторів, це є середина та умови для можливого досягнення преступлення. Приведем погляди російських учених на определение сельской местности в табл. 1.1.

Соціальний підхід передбачає визначення сільської місцевості в числовому вираженні. Зокрема, Е.А. Корнев відзначив, що сельская місцевість - це територія, де доля сільського населення в його загальній чисельності перевищує 15–50% [16, с. 68]. Однак, як визначити цю частину, в науковій роботі не вказано. У відповідності з виробничим підходом територіальна організація суспільства охоплює організацію громадського виробництва, зокрема, територіальне розділення праці, систему розселення, територіальне використання природних ресурсів, науку та науково-технічну діяльність, адміністративно-територіальне відділення. ; економічне, соціальне, еколого-економічне районування, територіальні аспекти економічних відносин. Однак найбільш близьким, на наш погляд, к виявленню сутності поняття «територія» в широкому сенсі став антропологічний підхід, в основі якого лежить людський фактор [50, с.52-55]. Наприклад, існуюча теоретична модель територіальної антропоєкологічної системи включає населення та відповідну йому життєву середу (поселення та прилегаючі до нього промислові, комунальні та рекреаційні території). Динамічна урбанізація XIX - XX ст. розробили нові соціальні структури, які відрізняються від традиційних організацій у сільській місцевості, тому збереження традиційного образу життя в сучасних невеликих поселеннях важливо для підтримки їх сільського характеру, оскільки саме ці особливості приваблюють туристів з міських районів». в деревню» [49, с.97-102]. У більшості країн світу критерієм розділення міських і сільських поселень є чисельність населення, щільність населення та характер зайнятості населення.

Таблиця 1.1 – Наукові підходи до визначення сільських територій

Автори, джерело	Науковий підхід	Сутність визначення
О.В. Положаєнко, С.І. Марченко [34, с. 149]	Виробничий	Виробничий Територіальна організація суспільства охоплює організацію суспільного виробництва, систему розселення, територіальне природокористування, економічне, адміністративно-економічне районування.
О.О. Корнєв [16, с. 68]	Соціальний	Сільська територія – це територія, на якій частка сільського населення у його загальній кількості перевищує 15–50%.
В.В. Юрчишин [2, с. 7]		Сільська територія вирізняється площею земельних угідь, на яких вона розміщена; чисельністю проживаючих і зайнятих у виробництві чи обслуговуванні людей; обсягами й структурою виробництва; розвитком соціальної і виробничої інфраструктури; формою зайнятості проживаючих на ній та іншими рисами.
О.І. Павлов [28, с. 35]	Комплексний	Сільські території – це складне природне, виробничо-господарське, соціальне, політичне й територіальне утворення, яке перебуває під управлінським впливом різних суб'єктів, представлених органами державної влади, органами місцевого самоврядування, бізнесовими структурами, громадськими організаціями.
П.Т. Саблук [39, с. 22]		Сільська територія – це складна багатофункціональна природна, соціально-економічна та виробничо-господарська система зі властивими їй кількісними, структурними, природними та іншими характеристиками. Село є одним із важливих елементів системоутворення сільських територій, а його розвиток неможливий без становлення високотехнічного та прибуткового аграрного сектору, формування нової організаційної структури сільського господарства та його інфраструктури.

Джерело: [48].

Однак у епоху капіталізації сільські поселення не обов'язково є сільськогосподарськими за своїми функціями. До них відносяться невеликі промислові, транспортні, рекреаційні селища, тому ми пропонуємо використовувати таку систему сучасних критеріїв для виявлення та оцінки відмінностей між міською та сільською місцевістю:

- 1) чисельність населення та ступінь її сталості, характер природного та механічного руху населення;
- 2) потенціал та розгалуженість професійної структури суспільного виробництва; рівень розвитку галузей народного господарства, промисловості, будівництва, транспорту;
- 3) рівень організації матеріального та просторового середовища, ступінь благоустрою населених пунктів;
- 4) рівень розвитку сфери послуг, тобто наявність інфраструктури у розвиток всіх форм соціального споживання;
- 5) соціальні функції поселення;
- 6) спосіб життя населення;
- 7) стан свідомості, що характеризує диференціацію його потреб;
- 8) ставлення до селища як до міста чи як до села.

При аналізі та оцінці доцільно виділити екологічний та ресурсний потенціал регіону як окремі важливі складові, оскільки саме ці два показники визначають потенціал розвитку регіону у майбутньому. Зважаючи на вищесказане, прийнято вважати, що поняття «сільські території» в основному визначається населеною територією (за межами великих міст) з її природними умовами та інфраструктурою, сільським населенням та матеріалізованими результатами його праці. Іншими словами, це селище з різними елементами соціально-економічних та екологічних факторів, інфраструктури, основних виробничих та ресурсних фондів на даній території.

Важливо відзначити, що система сільського розселення, а також специфіка сільськогосподарського виробництва наклали певний відбиток на

тип сільських поселень, які за своїми характеристиками суттєво відрізняються від міських. Досить часто концепція розвитку сільських територій пов'язана лише зі створенням та переробкою сільськогосподарської продукції [35]. Такий підхід є досить необґрунтованим, оскільки в розвинених країнах сільське господарство більше не є основною економічною базою для більшості сільських районів. Сільське населення стало активніше брати участь у інших несільськогосподарських секторах економіки (видобуток ресурсів, туризм, ремесла, торгівля, послуги, промислове виробництво).

Стає очевидним, що сільська місцевість - це сільське господарство і сільськогосподарське виробництво, а й складна соціально-економічна система. Сумнівним, з погляду, є визначення поняття «сільська місцевість» лише з погляду сільськогосподарського виробництва, тому ми можемо стверджувати, що поняття «сільська місцевість» - це сільськогосподарський, а узагальнений термін, визначальний місце, де знаходиться Населення працює у сільській місцевості, але у промисловості Агропромислового комплексу, хоча сільському господарстві грає досить значної ролі і дуже розвинене. Наприклад, на Закарпатті та на Півдні України більш яскраво вираженою характеристикою рівня розвитку сільських територій є вивчення їхнього оздоровчо-рекреаційного потенціалу.

В даний час сільська місцевість виконує безліч різних функцій, але в науковій літературі прийнято виділяти наступні п'ять основних [34]:

- виробнича функція (забезпечення товариства продуктами харчування, продуктами лісового, рибного та мисливського господарства та іншою несільськогосподарською продукцією);
- соціально-демографічна функція (забезпечення та поповнення демографічного та трудового потенціалу держави);
- культурна функція (збереження традицій, декоративно-ужиткового мистецтва регіонів України);
- природоохоронна функція (підтримка екологічного балансу, збереження природних ландшафтів, утримання заповідників, національних

парків);

- рекреаційна функція (надання населенню оздоровчо-рекреаційних послуг).

Ми доповнили та систематизували функції відповідно до принципів формування стійкості сільських територій за трьома блоками: економічним, екологічним та соціальним (рис. 1.1).

Рис. 1.1 - Функції розвитку сільських територій
Джерело: [48].

Звертаємо вашу увагу, що авторський підхід визначається розташуванням сільської місцевості, ресурсною забезпеченістю, потенціалом розвитку та обсягами фінансування. Таким чином, вивчивши та узагальнивши багато визначень поняття «сільська місцевість», провівши

комплексний аналіз різних підходів до поняття «стійкий розвиток сільської місцевості», сформулюємо авторське бачення: сільська місцевість – це комплекс еколого-соціально-економічний та ресурсний ареал існування та життя сільського населення, позначений відповідним адміністративним кордоном і включає сільські поселення зі своїми соціальною та сільськогосподарською інфраструктурою. Вважаємо, що таке формулювання сприятиме комплексному вирішенню завдань у галузі сталого розвитку сільських територій, оскільки дозволяє визначити рівень соціально-економічного та екологічного стану сільських територій, розробити ефективні організаційні, економічні, соціальні, природоохоронні заходи щодо підвищення сталого розвитку з урахуванням ресурсного потенціалу, територіально-історико-культурних особливостей регіону

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автори, використовуючи комплексний підхід, проаналізували еволюцію поняття «територія села», вирішуючи ресурсні проблеми, забезпечуючи високий рівень ефективності агропромислового виробництва, якість регіонального маркетингового управління станом села в цілому.

1.2. Європейський досвід забезпечення розвитку сільських територій

Науково обґрунтована розробка елементів організаційно-економічного механізму розвитку сільських територій та визначення його основних параметрів багато в чому залежать від правильності постановки та структури цілей та завдань, раціонального використання ресурсів для їх вирішення та послідовності планованих заходів. Розробка організаційно-економічного механізму розвитку сільських територій потребує всебічного аналізу існуючих тенденцій та проблем у структурі економіки, у розвитку виробничої, соціальної, ринкової інфраструктури, соціальної та екологічної сферах, у фінансовій діяльності організацій, функціонуванні фінансових та

кредитних інститутів.

У індустріально розвинених країнах Заходу сільські території класифікують так:

1. депресивні сільські території, що демонстрували у минулому щодо високі темпи розвитку, які діляться на перспективні, стабільні для проживання та безперспективні;

2. стагнуючі сільські території, що характеризуються дуже низьким або «нульовим» рівнем розвитку;

3. піонерні сільські території чи регіони нового освоєння;

4. унікальні сільські території, пов'язані з реалізацією великих будов (проектні сільські території);

5. проблемні сільські території, що характеризуються вкрай низьким рівнем розвитку. У тому числі можна назвати: слаборозвинені сільські території; прикордонні сільські території; екологічно небезпечні сільські території

Сьогодні розробка методики ідентифікації сільських регіонів у світі здійснюється не тільки державами, а й на наднаціональному рівні. Найбільшими досягненнями в цій сфері характеризуються ЄС та ОЕСР. Ними розроблено кілька методик виділення сільських територій, які різняться за:

1) за показниками, в результаті аналізу яких територію відносять до сільської або міської;

2) за рівнем територіальних одиниць, які здебільшого визначаються згідно із затвердженим стандартом територіального поділу країн для статистичних цілей NUTS. Номенклатура NUTS включає п'ять рівнів територіальних одиниць: три регіональні (NUTS 1 (суб'єкти федерації, автономні утворення, великі регіони), NUTS 2 (провінції, департаменти, урядові округи), NUTS 3 (графства, префектури)) та два місцеві рівні (LAU1 і LAU 2) [10].

За основу регіональної типологізації ОЕСР слугує розроблений

методичний підхід до визначення функціонального типу адміністративно-територіальних одиниць рівня LAU 2, до якого в різних країнах віднесено населені пункти та муніципалітети. Згідно із запропонованою методикою, типізація проводиться за показником густоти населення, тобто територіальна одиниця класифікується як сільська, якщо густина населення на її території становить менше 150 осіб на 1 км². Попри простоту застосування, для такого підходу притаманний суттєвий недолік - неврахування нерівномірності заселення територій країн. Наприклад, столиця Чорногорії Підгориця, де проживає майже 1/3 населення країни, характеризується щільністю населення менше 150 осіб на 1 км², тому класифікується як сільська територія.

Утім проведення типізації сільських територій по територіальних одиницях рівнів LAU 1 та LAU 2 загалом не можна вважати доцільним через значну подрібненість території, постійні та динамічні зміни на цьому рівні, а також вплив процесів субурбанізації, який результується певним «розмиванням» кордонів між містом і селом. Крім того, аналіз на цьому рівні не дозволить забезпечити врахування впливу зовнішніх чинників, оскільки результуватиметься значним ускладненням процесу дослідження.

Тому на основі типології території рівня LAU 2 ОЕСР проведено також регіональну типологію територій країн на рівні TL 3 (територіальна класифікація ОЕСР, яка відповідає рівню NUTS 3 у класифікації ЄС). Цей підхід ґрунтується на аналізі двох показників:

1) частки населення, яке проживає у містах та сільській місцевості - в результаті регіони класифіковано на: переважно міські - регіони, де понад 75% населення проживає у містах; проміжні - регіони, де у містах проживає 51-75% населення; переважно сільські - регіони, де понад 50% населення проживає на сільській території;

2) наявності важливих міських центрів у регіоні - в результаті врахування показника переважно сільський регіон, який містить міський центр із населенням за 200 000 жителів, що становить щонайменше 25%

населення регіону, стає проміжним; а проміжний регіон, який містить міський центр з понад 500 000 жителів, що становить щонайменше 25% населення регіону, стає переважно міським. Таким чином, у методиці зроблено спробу врахувати роль великих міст як «стимуляторів» економічного розвитку навколишніх територій.

Методика типологізації регіонів рівня NUTS 3 ЄС передбачає виділення трьох типів регіонів на основі визначення частки населення, яке проживає у сільській/міській місцевості, а саме: переважно сільських регіонів, проміжних та переважно міських регіонів (рис. 1.2).

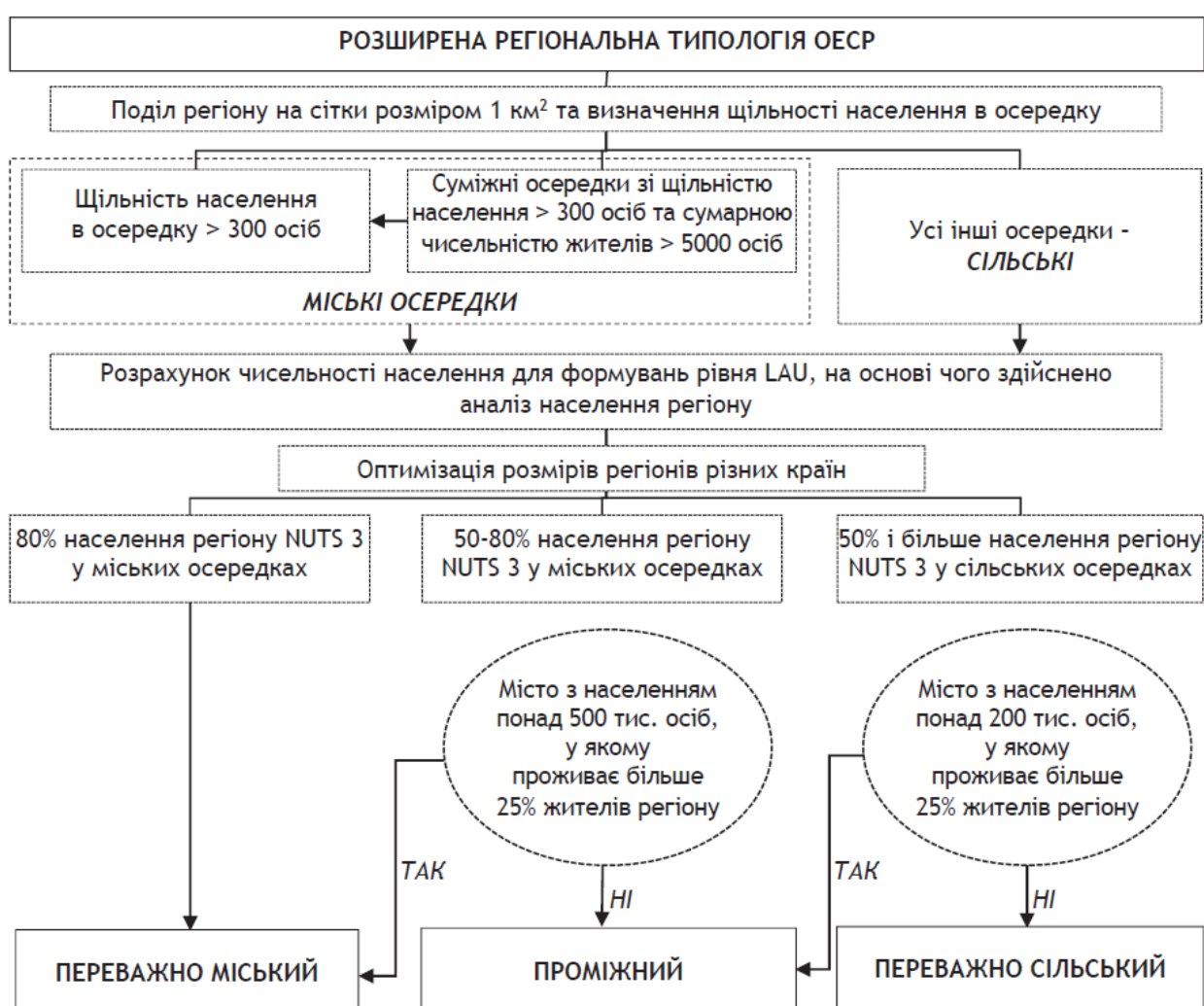

Рис.1.2 – Алгоритм типологізації територій за методикою ОЕСР
Джерело: [1].

Аналіз обсягів та структури фінансування програм розвитку сільських територій країн ЄС у 2014–2020 роках. (табл. 1.2) показує, що лідерами за кількістю чинних програм в ЄС є Франція (30 програм з часткою

фінансування 11,5%), Італія (23 програми з часткою фінансування 10,5%), Іспанія (19 програм з часткою фінансування 8,4%), Німеччина (15 програм із часткою фінансування 9,5%).

Таблиця 1.2 – Обсяги та структура фінансування програм розвитку сільських територій країн ЄС у 2014-2020 роках

Країна	Число чинних програм	Обсяг фінансування, млн. євро	% від загального обсягу фінансування ЄС
Бельгія	2	648	0,7
Болгарія	1	2367	2,4
Чехія	1	2306	2,3
Данія	1	919	1
Німеччина	15	9446	9,5
Естонія	1	823	0,8
Ірландія	1	2191	2,2
Греція	1	4718	4,7
Іспанія	19	8297	8,4
Франція	30	11385	11,5
Хорватія	1	2026	2,0
Італія	23	10444	10,5
Кіпр	1	132	0,1
Латвія	1	1076	1,1
Литва	1	1613	1,6
Люксембург	1	101	0,1
Венгрія	1	3431	3,5
Мальта	1	97	0,1
Нідерланды	1	765	0,8
Австрія	2	3938	4,0
Польща	1	8698	8,8
Португалія	3	4058	4,1
Румунія	1	8128	8,2
Словенія	1	838	0,8
Словакія	1	1560	1,6
Фінляндія	2	2380	2,4
Швеція	1	1764	1,8
Соединенное королевство	4	5200	5,2
Всього по ЕС	118	99349	100,0

Франція не випадково є найактивнішим учасником розвитку сільських територій. Проблема опустіння сільської місцевості серйозно загострилася ще повоєнні роки, під час економічного піднесення країни, що стало каталізатором масової урбанізації французьких провінцій. Це стало приводом

для розробки та створення у 1963 р. міжвідомчого інструменту відновлення рівноваги між великими містами та провінцією – агентства ДАТАР (DATAR), основними цілями якого було: розвиток виробництва переважно у провінціях (створення «полісів конкурентоспроможності»). З цією метою було розроблено комплексні заходи щодо створення сприятливих умов для підприємців у сільській місцевості – нова сучасна інфраструктура, пільгові режими оподаткування, субсидування тощо; розвиток сільського туризму як засоби освоєння та облаштування сільських територій. Таке рішення було прийнято французьким урядом після проведеного масштабного дослідження, яке показало, що великі міста концентрують усі економічні, культурні, політичні та інші важливі напрями на шкоду розвитку сільських територій. Сприятливим фактором, що зумовило зміщення акценту державної політики на користь сільських провінцій, було те, що в цей період значно зріс рівень механізації сільського господарства, що становило основну сферу зайнятості сільських жителів. Створення ДАТАР дозволило переламати негативну тенденцію міграції сільського населення, що зрештою призвело до підвищення зайнятості у сільській місцевості та високого рівня диверсифікації сільської економіки, що дозволяє французьким провінціям інтенсивно розвиватися.

Наразі агентство ДАТАР припинило своє існування. У 2014 р. було створено Генеральний комісаріат із забезпечення рівності територій (Commissariat général à l'égalité des territoires – CGET) [11], завданням якого є розробка та реалізація заходів щодо рівнозначного розвитку потенціалу міських і сільських територій, сприяння стійкості оптимальної зайнятості через створення нових ефективних робочих місць, забезпечення рівнозначного доступу громадян до ресурсів та послуг, сприяння збереженню та підвищенню стійкості екосистем. Окрім Генерального комісаріату, до вирішення проблем сільських територій залучені й інші відомства та міністерства Франції, серед яких: Міністерство екології, сталого розвитку, транспорту та житлового будівництва (Ministère de la Transition écologique et

solidaire), до завдань якого входить розробка та реалізація заходів щодо сталого розвитку, захисту навколишнього середовища та запобігання змінам клімату, поширенню принципів «зеленої економіки», впровадженню екологічно чистих технологій і виробництв; Міністерство сільського господарства (Ministère de l'Agriculture), що сприяє розвитку сільськогосподарської галузі країни, харчової промисловості, популяризації та підтримці аграрної освіти; Міністерство економіки (Ministère de l'Economie), що підтримує розвиток малого та середнього бізнесу за допомогою підприємництва, ремісництва, торгівлі, туризму, захист та просування місцевих торгових марок, особливо сирів та вин, що забезпечує більш високі ціни на продукцію місцевих сироварень та виноробів.

Діяльність Міністерства спрямована на залучення інвестицій в інноваційні сектори економіки, розвиток високих технологій, що сприяє рівноцінному економічному розвитку міських та сільських територій; Міністерство спорту (Ministère des Sports), метою якого є пропаганда здорового та активного способу життя, зміцнення здоров'я громадян, що забезпечує популярність екотуризму, гірськолижних видів спорту, кінного спорту (у зв'язку з цим конярські ферми широко поширені у Франції), а також залучення людей з обмеженими можливостями в рамках спеціальних спортивних програм, що мають оздоровчий характер; Міністерство культури (Ministère de la culture), що підтримує у регіонах ініціативи місцевих художників, скульпторів, ремісників, творчих колективів, кулінарних майстерень з метою збереження французьких традицій та колориту, пам'яток архітектури, історичної спадщини. Політика ЄС у галузі розвитку сільських регіонів націлена на вирішення широкого спектру економічних, екологічних та соціальних проблем XXI століття. Це одна із складових частин Загальної сільськогосподарської політики (Common Agricultural Policy – CAP), яка доповнена системою прямих виплат фермерам та заходами щодо управління сільськогосподарськими ринками. Політика розвитку сільських територій поділяє низку цілей з іншими європейськими структурними та

інвестиційними фондами (European Structural and Investment Funds – ESIF). Політика ЄС у галузі розвитку сільських регіонів фінансується Європейським сільськогосподарським фондом розвитку сільських територій (European Agricultural Fund for Rural Development – EAFRD). На реалізацію програми у 2014–2020 роках, виділено близько 100 млрд. євро, кожна кожна країна-член ЄС отримує фінансові асигнування на семирічний період. Крім того, передбачено залучення додатково 61 млрд євро державного фінансування в країнах-членах. Протягом цього періоду в 28 державах-членах було розроблено та впроваджено 118 різних програм розвитку сільських регіонів (Rural Development Programmes – RDP), 20 з яких представляють єдині національні програми та 8 держав-членів воліли мати дві або більше регіональні програми. Держави-члени розробляють власні програми розвитку сільських регіонів на основі потреб їх територій та розглядають щонайменше чотири з шести наступних спільних пріоритетів ЄС: сприяння передачі знань та інновацій у сільське, лісове господарство та сільські регіони; підвищення життєздатності та конкурентоспроможності сільського господарства, а також сприяння впровадженню інноваційних сільськогосподарських технологій та сталого лісокористування; організація продовольчого ланцюжка, забезпечення комфортних умов для утримання тварин («благополуччя») та управління ризиками у сільському господарстві; відновлення, збереження та зміцнення екосистем, пов'язаних із сільським та лісовим господарством; сприяння ресурсозбереженню та підтримка переходу до низьковуглецевої та стійкої до кліматичних змін економіки в секторах сільського господарства, харчової та лісової промисловості; сприяння соціальній інтеграції, скорочення масштабів бідності та економічного розвитку у сільських регіонах.

Кожен пріоритет розвитку деталізується через формування "фокус-областей". Наприклад, пріоритет у сфері ефективності використання ресурсів включає: скорочення викидів парникових газів та аміаку та сприяння зменшенню вуглецю в сільському та лісовому господарстві. У межах своїх

програм сільського розвитку держави-члени чи регіони встановлюють кількісні цільові індикатори щодо досягнення основних пріоритетів. Потім вони пропонують заходи, які будуть використані для досягнення цих цілей, та визначають обсяг фінансування для кожного заходу, за умови, що не менше 30 % засобів програми повинні бути спрямовані на заходи щодо захисту навколишнього середовища та адаптацію до змін клімату та щонайменше 5 % фінансування повинні витратитися на заходи програми LEADER. Слід зазначити, що ЄС проводить спільну політику сільського розвитку, яка застосовується у всіх країнах-учасницях. Це пояснюється тим, що ведення окремої національної політики сільського розвитку в кожній країні союзу є малопродуктивним методом, оскільки даний аспект пов'язаний із питаннями фінансування, забруднення навколишнього середовища тощо, крім того, ведення загальної політики сільського розвитку пов'язується з іншими напрямками діяльності ЄС.

Незважаючи на це, країни-учасниці мають певну свободу дій, що дозволяє їм вносити свої зміни до цієї політики відповідно до потреб конкретних територій. Програма Європейського союзу «LEADER» є спільною політикою 28 країн-членів ЄС та спрямована на розвиток сільських територій. Ця програма реалізується понад 20 років та зарекомендувала себе як дієвий інструмент сталого розвитку сільських територій [8]. Кожна держава складає свою національну програму LEADER і відпрацьовує власний механізм управління програмою. За оцінкою Європейської комісії ЄС, такі країни, як Швеція, Данія, Фінляндія, Ірландія та низка інших країн стали прикладами найбільш успішної реалізації програми «LEADER». Головним пріоритетом програми є розвиток малого та середнього підприємництва у сільській місцевості, комунікацій, виробництво екологічно чистих продуктів, будівництво сільського житла, вирішення екологічних проблем, розвиток державно-приватного партнерства та інші напрямки. Проекти програми «LEADER» реалізуються некомерційними організаціями у тісній співпраці з органами державного та муніципального управління країн

ЄС. У 2014 році держави-члени підписали угоду про партнерство, яка потребує координації всіх структурних інвестиційних фондів ЄС (European Structural and Investment Funds – ESIF) у кожній країні. Європейська комісія та її держави-члени також працюють із Європейським інвестиційним банком (European Investment Bank – EIB) щодо створення фінансових інструментів у рамках Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій (EAFRD). Реалізація політики розвитку сільських регіонів контролюється та оцінюється детально.

Слід зазначити, що найвищим пріоритетом політики розвитку сільських територій ЄС є підтримка функціонування екосистем: у структурі загального фінансування вона займає 44 %. Це свідчить про крайнє занепокоєння країн-членів Союзу негативними наслідками зміни клімату та навколишнього середовища, які можуть мати економічний, техногенний, соціальний, культурний та політичний характер, зумовлюючи тим самим зміни виробничих відносин та продуктивних сил європейського суспільства. Другу за пріоритетністю позицію займає зростання конкурентоспроможності продукції та підприємств сільських територій. Забезпечення рівних можливостей розвитку передбачає сприяння підвищенню престижності сільськогосподарської праці та проживання у сільській місцевості, розвитку сільської соціальної інфраструктури, забезпечення підтримки ініціатив місцевих сільських громад. Це сприяє закріпленню жителів на сільських територіях та розвитку диверсифікації сільської економіки.

Програма підприємництва та інновацій (Entrepreneurship and Innovation Programme – EIP) підтримує заходи, спрямовані на розвиток підприємницької культури, та створює кращі рамкові умови для малого та середнього бізнесу, що функціонує в ЄС [12]. Крім того, в ЄС реалізується низка ініціатив, спрямованих на підтримку жіночого підприємництва [10, 13, 14, 19]. ЄС сприяє реалізації проектів у галузі сільського та лісового господарства у рамках науково-інноваційної структури «Горизонт 2020». Очікується, що проекти сприяють: підвищенню ефективності виробництва та подолати

наслідки зміни клімату за одночасного забезпечення стійкості та життєздатності галузі; надання екосистемних послуг; розширити права та можливості сільських районів та посилити підтримку інновацій у них; сприяти сталому розвитку лісового господарства; розвинути стійку та конкурентоспроможну агропродовольчу сферу; підтримати розвиток ринку біопродуктів.

Таким чином, програми розвитку сільських територій в ЄС орієнтовані на підтримку сільського та лісового господарства в цілому, розвиток фермерських господарств та підприємництва у сільській місцевості, підтримку молодих фермерів, розвиток несільськогосподарських видів діяльності та сфери послуг, спрямування інвестицій в архітектуру, культуру, охорону природи, ландшафт, розвиток екологічних фермерських господарств та інші напрями. Реалізація стратегії сприятиме підвищенню конкурентоспроможності сільського господарства, сталому управлінню природними ресурсами та зміною клімату, збалансованому розвитку сільських територій ЄС.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

2.1. Загальна характеристика основних показників розвитку сільських територій

Достовірність загострення продовольчих проблем у світі, з одного боку, та наявність сприятливих географічних, кліматичних, ресурсних та інших передумов для збільшення сільськогосподарського виробництва у нашій державі сприяє поступовому підтвердженню розуміння важливості забезпечення ефективного та сталого розвитку сільських районів.

В даний час невідповідність рівня розвитку вітчизняного аграрного сектору та сільської місцевості в цілому існуючому потенціалу та стандартам розвинутих країн продовжує зберігатись без відчутних позитивних зрушень. У контексті реалізації європейського інтеграційного вектора розвитку нашої держави надзвичайно важливо, щоб проблеми поглиблення у кризовий період процесів занепаду та деградації сільських територій накладалися на нові зовнішні виклики та внутрішні ризики. та загрози, які ускладняють умови та звужують можливості маневреності переорієнтації з галузевих територій. забезпечення ефективності їхньої роботи

Україна має значний потенціал сільськогосподарських земель, що використовується недостатньо ефективно. За площею орних земель країна посідає 9-е місце серед країн світу, за площею чорноземів (28 млн га) - 4-те у світі після Росії, навіть Китаю. Сільськогосподарські землі (60 млн. га) становлять 70% земельного фонду країни. У кількості ТГ (1469) частка сільських ТГ становить 72,2%, у тому числі 42,4% (623) - сільські ТГ і 29,8% (437) - сільські ТГ зі схожими проблемами. При цьому, за даними Світового банку, в Україні рівень продуктивності праці в економіці в 5 разів нижчий, ніж у країнах ЄС, а середня вартість доданої вартості на одного працівника у сільському господарстві менша ніж у 6 разів, ніж у ЄС. середній. На цьому наголошує значний недовикористаний потенціал цього сектора економіки.

Відсутність обліку у місцевих стратегіях перспектив реалізації сільськогосподарського потенціалу на основі балансу економічних, соціальних та екологічних аспектів розвитку сільських територіальних спільнот та їх територій створює значні перешкоди на шляху до досягнення цілей сталого розвитку. Сільські та селищні територіальні спільноти переживають демографічну кризу. Інститут демографії та соціальних досліджень ім. Н.В. Птухи НАН України прогнозує скорочення населення України на 6,8% до 2031 р. 9. При цьому сільське населення скорочується швидше, ніж сільське населення міський. Отже, у період 2000-2018 років, кількість сільських жителів скоротилася на 3,8 млн осіб, або на 23,6%, переважно за рахунок економічних факторів: заробітна плата в аграрному секторі найнижча серед секторів економіки, загострилися проблеми бідності, рівень життя населення селян залишається на низький рівень. У значній частині селищ відсутня інженерна інфраструктура (водопостачання, каналізація), не надаються необхідні житлово-комунальні послуги (вивезення ТПВ, благоустрій території), відповідно, спостерігаються процеси забруднення довкілля. Процеси фактичного занепаду сіл посилюються монофункціональністю сільського господарства, низькою рентабельністю сільськогосподарського виробництва, нераціональним використанням земельних ресурсів, що негативно позначається на формуванні місцевих бюджетів та розвитку інфраструктури ТГ.

У зв'язку з розвитком агротехнологій потреба у робочій силі на сільськогосподарських підприємствах та, відповідно, робочих місцях у сфері послуг знижується. Це викликає трудову міграцію сільської молоді до міст і за кордон. В результаті ми спостерігаємо зменшення чисельності зайнятих у всіх сферах економічної діяльності в сільській місцевості за 2000-2018 роки. з 6,4 до 5,1 млн. осіб, або 20,3%, а чисельність зайнятих у сільському господарстві за цей період знизилася з 4,3 млн. до 2,9 млн., або майже на 32,6%. До місцевих бюджетів сільської місцевості не надходить достатньо коштів на прискорення розвитку та забезпечення комфортних умов

проживання працездатного населення. У 2019-2020 роках у структурі доходів загального фонду бюджетів ОТГ частка ПДФО в середньому по країні становила від 59,8% до 60,3%, що свідчить про важливу роль цього податку у формуванні місцевих бюджетів та їх пряму залежність від рівня зайнятості та доходів населення. У поєднанні з негативними демографічними тенденціями та відсутністю сприятливих умов для господарської діяльності мешканців спільноти це обмежує можливості та перспективи збільшення доходів місцевого бюджету та, відповідно, досягнення здатності спільноти забезпечувати сталий розвиток територій. Стратегічне планування розвитку сільських територій не погоджено з галузевою політикою та стратегіями на місцевому рівні. Стратегічні документи, створені задля розв'язання зазначених вище проблем - Концепція розвитку сільських територій, яка фактично недійсна, оскільки не підкріплена фінансовими механізмами її реалізації. У плані заходів щодо реалізації Концепції розвитку сільських територій, ДРРС є різні акценти у розвитку сільських територій, що знижує ефективність та ускладнює процеси реалізації завдань цих документів на місцях. Зокрема, аналіз стратегічних документів виявив відсутність завдань для планомірної консолідованої роботи місцевої та регіональної влади, спрямованої на створення умов для розвитку підприємництва у сільській місцевості, а також недостатню державну підтримку самозайнятості населення та відповідну інфраструктуру для сприяння місцевому економічному розвитку у сільській місцевості.

На практиці недоступність дешевих кредитних ресурсів, відсутність заставного забезпечення для представників малого аграрного бізнесу, особистих селянських та фермерських господарств та власників домашніх господарств, відсутність податкових пільг для створення нових виробництв з переробки сільськогосподарської сировини з метою збільшення доданої вартості та створення додаткових робочих місць, відсутність державної фінансової підтримки власників земельних паїв для стимулювання виробництва якісної сільськогосподарської продукції та запобігання

деградації земельного фонду за аналогією з європейською практикою ставить українських виробників сільськогосподарської сировини у нерівні конкурентні умови порівняння із зарубіжними. Це обмежує їхні можливості для розвитку на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також для ефективної реалізації місцевого ресурсного потенціалу та збільшення надходжень до місцевих бюджетів.

2.2. Оцінка ефективності забезпечення розвитку сільських територій

Зміст державної політики розвитку села – формування сприятливих умов життя для їх мешканців на основі диверсифікації сільської економіки, інтенсивної модернізації соціальної сфери та підвищення доступності її послуг, забезпечення екологічної стійкості сільського господарства територій, створюючи умови для активізації місцевого самоврядування та ініціативи сільських угруповань.

Ситуація у сільській місцевості України становить низку загроз безпеці країни. Для нього характерні: суттєве відставання на рівні надання соціальних послуг порівняно з міськими жителями; відсутність робочих місць через відсутність суб'єктів господарювання більш ніж у половині сіл країни; неспроможність особистих селянських господарств через їхню дрібнотоварність та низькі доходи для забезпечення належного рівня добробуту; відсутність кредитних ресурсів для переважної більшості сільських жителів; втрата потенціалу трудових ресурсів у результаті депопуляції та міграції.

Розвиток села - це система заходів (соціально-економічних, політичних та правових), спрямованих на забезпечення стабільних незворотних змін у виробничій, соціальній та екологічній сферах. Під соціально-економічним розвитком сільських територій слід розуміти динамічну взаємодію, що полягає в економічному прогресі та взаємодії на територіальному рівні [17-18]. Слід зазначити, що сталий розвиток сільських територій має два

напрями:

1) сталий розвиток сільських поселень, призначених для будівництва та житла населення, з розвитком відповідної інженерної, транспортної та іншої інфраструктури;

2) стабільний розвиток сільських поселень та територій у частині збільшення обсягів сільськогосподарського виробництва, підвищення ефективності сільського господарства, досягнення повної зайнятості сільського населення та підвищення його рівня життя, раціонального використання земель [35].

Робота сільськогосподарських підприємств у сільській місцевості сприяє їх розвитку з погляду екологічних, економічних та соціальних показників. Відповідно, якість життя сільського населення підвищується, рівень безробіття знижується, а демографічна та екологічна ситуація в країні покращується. Тому в контексті сталого розвитку села економічна ефективність від реалізації відповідних заходів має оцінюватися за рахунок зростання показників сільської економіки, зокрема збільшення рентабельності сільськогосподарських підприємств за рахунок раціонального використання земельних ресурсів, підвищення рівня зайнятості сільського населення, впровадження енергоефективних та екологічно чистих технологій у виробництво [43]. Але у соціально-економічній ситуації, що склалася сьогодні у сільській місцевості, аграрний сектор економіки перебуває у критичному стані, що призводить до дестабілізації розвитку сільської місцевості. У таких умовах соціально-економічна розбудова українського села потребує створення високопродуктивного сільського господарства.

Демографічна ситуація у сільській місцевості України зумовлена як тривалими негативними тенденціями, так і несприятливою соціально-економічною ситуацією. Протягом десятиліть сільські території України були донором трудових ресурсів для міст та промислових центрів, що негативно позначилося на віковій структурі населення, що призвело до його старіння та, відповідно, неможливості демографічного відтворення.

Депопуляція у сільській місцевості розпочалася з 1979 року, а містах - з 1992 року. Спостерігаються деструктивні тенденції, спричинені несприятливими умовами життя, зокрема поширенням бідності, безробіття, незадовільним станом житлово-комунального господарства та соціальної інфраструктури. Статева піраміда демонструє помітні відмінності у віковому складі сільського та міського населення. Для сільського населення характерна вища народжуваність: загальний коефіцієнт народжуваності у сільській місцевості у 2015 р. становив 1,710 дитини на жінку репродуктивного віку порівняно з 1,388 у міській місцевості [9]. В Україні існує значна міжпоселенська різниця у середній тривалості життя. Так, у міських поселеннях він становив 72,0 року, у сільській місцевості – всього 69,9 року. Різниця у ймовірності прожити довге життя між жінками та чоловіками надмірно велика – 9,5 років у містах та 10,5 років у сільській місцевості, що майже вдвічі перевищує аналогічний показник для європейських країн [9]. Міграційна ситуація у сільській місцевості протягом останнього десятиліття характеризувалася переважанням відтоку населення над приїздом. Від'їзд молоді на ПМП до міст є серйозною проблемою для сільської місцевості, зокрема, викликає кризу кадрового забезпечення соціальної сфери у багатьох регіонах України [12].

Сільське поселення України представлене 28 385 сільськими поселеннями. Відбувається руйнація мережі поселень, результатом чого є зникнення сіл. За даними Державної служби статистики України, за 1990-2014 роки. кількість сільських поселень зменшилась на 422 одиниці, що, наприклад, перевищує кількість сіл у Чернівецькій області. Інтенсивність таких процесів зростає. Якщо період 1990-2000 гг. в середньому зникало 6 населених пунктів на рік, то протягом 2001-2014 років. - 18. Руйнування мережі сільських поселень набуло найбільшого розмаху у Київській, Полтавській, Харківській, Чернігівській областях. Кількість населених пунктів не зменшувалася за останні 14 років у Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Тернопільській та Чернівецькій областях.

Забезпечення динамічного розвитку села потребує трансформації людського потенціалу, характерними рисами якого мають бути освіченість, ініціативність, орієнтація на здоровий спосіб життя та екологічні імперативи життя.

Поряд із критичним розмахом майнової нерівності в Україні набула нерівність за місцем проживання. Так, у 2014 р. 45,7% сільських домогосподарств постраждали від відсутності закладів побутового обслуговування (серед міських – 4,4), 41,8 – від відсутності швидкої медичної допомоги (4,2), 28,5 – від відсутності медичного закладу поблизу житла (6,2), 24,4% – регулярне щоденне транспортне сполучення з іншим населеним пунктом з більш розвиненою інфраструктурою та 6,3% – дошкільними установами (у містах – 1,2). На початок 2016 року сільський житловий фонд становив 381,3 млн. м² від загальної площі житла (39,1% житлового фонду України). Існує значна територіальна диференціація за рівнем забезпеченості житлом (різниця між регіонами більш ніж 2,4 раза). Щодо обладнання житлового фонду, то в сільській місцевості (за даними за 2015 рік) частка від загальної житлової площі, оснащена водопроводом, склала 34,3%, гаряче водопостачання – 21,8%, каналізація – 30,9%, опалення – 53,9%, газ – 84,1%. У містах майже всі ці показники сягають рівня 75-80% [9]. Здоров'я людини значною мірою формується, зберігається, примножується чи втрачається протягом усього життя, залежно від умов існування та поведінки людини. В даний час доступність і якість медичної допомоги в сільській місцевості як один з найважливіших факторів стану здоров'я вкрай недостатні.

Ключовим завданням освітнього середовища у цій сфері є подолання бар'єрів задля забезпечення доступності якісних освітніх послуг для сільських дітей. Сучасна освіта має стати дієвим механізмом соціальної інтеграції, вирівнювання можливостей громадян. У тому числі цьому заважає низький рівень інфраструктурного потенціалу та матеріально-технічного забезпечення, а також загострення нестачі педагогічних кадрів у селі.

Світовий досвід реалізації політики розвитку сільських територій показує, що її ефективність залежить від ефективності залучення та використання природно-ресурсних компонентів довкілля людини на основі принципу соціальної справедливості та обмежень. Йдеться про створення правильних умов для розвитку як окремої людини, так і територіальної спільноти загалом на основі «зеленої» та «блакитної» економіки.

Положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, згідно з якою співробітництво в екологічній сфері регулюється 29 спеціальними директивами та постановами, слід використовувати як основні керівні принципи для вирішення екологічних проблем. Станом на 1 січня 2016 року земельний фонд України становив 60 354,9 тис. га, у тому числі землі сільськогосподарського призначення – 70,8%, ліси та лісові масиви – 17,6% [9]. Земельні ресурси використовуються, охороняються та відтворюються з постійним погіршенням кількісних та якісних показників. Розорювання земель перевищило 53,9% за рахунок скорочення площ лісів, сінокосів та пасовищ. Таке порушення екологічного балансу відтворення природної структури ландшафту призводить до негативної зміни мікроклімату, рівня залягання ґрунтових вод, поширення водної та вітрової ерозії (щорічний приріст еродованих земель становить 80-90%). тис. га), а також погіршення рекреаційного потенціалу сільської місцевості, що знижує можливості місцевих жителів у сільському зеленому туризмі.

Сучасний стан лісового ресурсного потенціалу та відсутність правового регулювання порядку ведення лісового господарства, державного лісового обліку та державного лісового кадастру не сприяють покращенню екологічної ситуації у сільській місцевості. Захисні протиерозійні та інші насадження виробляються лише на 50% сільськогосподарських угідь. У багатьох господарствах вони знаходяться у незадовільному стані, не відповідають контурній системі організації території. Через правову невизначеність, недооцінки агролізомеліоративної ролі лісосмуги часто руйнуються або вони неефективні. Значна група проблем розвитку села

пов'язана з дефіцитом водних ресурсів для господарських потреб, особливо в місцях інтенсивного сільськогосподарського виробництва, а також питних потреб населення. У деяких районах ситуація набула ознак критичності і становить загрозу для безпечного життя населення. Існуюча практика поводження з твердими побутовими відходами (ТПВ) у сільських поселеннях недосконала, її фрагментарність та неоднорідність не дозволяють забезпечити достатній контроль за санітарним станом територій.

Нині відповідними послугами користується 75% населення України, зокрема лише 10-30% сільських жителів, залежно від регіону проживання. Для порівняння: у країнах Східної Європи (Польща, Литва, Естонія) цей показник перевищує 90%. Практично не вживаються заходи щодо організації роздільного збору, сортування та вилучення ресурсних компонентів побутових відходів. В Україні щорічно з'являється близько 32 тисяч несанкціонованих сміттєзвалищ твердих побутових відходів загальною площею понад 1 тисячу гектарів, внаслідок чого губляться цінні сільськогосподарські землі. Не використовуються можливості сільських територіальних спільнот - на місцевому рівні відсутні ефективні механізми концентрації необхідних фінансових ресурсів спільнотами для реалізації проектів комунальної інфраструктури, як це практикується у європейських країнах, а також у суб'єктів господарювання та домогосподарств. немає мотивації вирішувати проблему з відходами. Як показує світовий досвід, система поводження з відходами буде ефективною тоді, коли у селах діятимуть централізовані служби зі збирання та вивезення твердих відходів. Зважаючи на специфіку сільської місцевості (розосередженість джерел утворення відходів, незначні обсяги об'єктів, великі відстані транспортування), він повинен включати такі ланки: збір контейнерів для двох вихідних фракцій відходів - органічних (вологих) та неорганічних (сухих). ; регіональні полігони для захоронення твердих побутових відходів; компостування органічних частинок на місцевому (місцевому) та індивідуальному (посадку) рівні. Створення сільського господарства є

основою економічного розвитку сільських районів. Потужний корпоративний сектор, що сформувався за роки аграрних перетворень, збільшує виробництво та експорт високоліквідної сільськогосподарської продукції, відволікаючи ресурси для територіального розвитку із сільської місцевості.

Внаслідок значної концентрації земель, експортно-орієнтованого характеру виробництва, монополізації ланцюжків доданої вартості, мінімізації ренти та максимізації ринкової вартості сільськогосподарські корпорації впровадили механізми використання ресурсів сільських районів для формування та накопичення надприбутків. . Більше того, головні офіси компаній зареєстровані поза сільською місцевістю, а це означає, що навіть незначні податкові платежі не приймаються на місцевому рівні. Використання високоефективних систем обробітку ґрунту створює вільну робочу силу. Сільськогосподарські корпорації отримують надприбутки за рахунок використання щодо дешевих ресурсів – землі та робочої сили. Хоча заробітна плата їхніх робітників у 1,5–2 рази вища, ніж рівень заробітної плати на сільськогосподарських підприємствах України, вона у 5–10 разів нижча, ніж у сільськогосподарських корпораціях Європи. Корпоративний сектор концентрує свою діяльність на інтенсивно використовуваній частині сільськогосподарських угідь - ріллі, відмовляючись від інших видів земель (пасовища, сіножаті, сади). Частка ріллі в Україні на корпоративних підприємствах становить близько 95%, досягаючи 98% у Дніпропетровській, Вінницькій, Кіровоградській, Тернопільській областях. Таким чином руйнуються елементи екологічного каркасу, які можуть підтримувати сприятливий стан агроландшафту. Галузева структура валової продукції сільського господарства корпоративного сектора вкрай деформована. У 2015 році частка рослинництва становила 70%, а у третині регіонів вона перевищувала 80%. При цьому практикується монокультурне рослинництво – вирощування кількох прибуткових експортно-орієнтованих культур, насамперед пшениці, кукурудзи, соняшника та ріпаку. Посівні площі цих

культур постійно збільшуються та у 2015 році склали 66,2% від посівних площ. У деяких регіонах (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Луганська, Сумська, Харківська області) ці культури займають 75-80% посівів. Особливо агресивний до ґрунту соняшник (у структурі посівів він займає майже 20% за норми близько 8-12%) з року в рік вирощується на третині площ у Донецькій, Запорізькій, Луганській областях. Монокультура призводить до втоми ґрунту, виснаження та великомасштабної деградації ґрунтів, а можливості поповнення поживних речовин за рахунок органічних добрив обмежені через занепад тваринництва (за нормами країн ЄС має бути одне умовне поголів'я худоби). зберігається на гектар сільгоспугідь, тоді як в Україні цей показник менший за 0,26).

Внесення органічних добрив останніми роками залишається на мінімальному рівні – у середньому 0,5 тонни на 1 га посівної площі за потреби близько 8 тонн. пов'язано з: диверсифікацією несільськогосподарської діяльності (переробка та збут сільськогосподарської продукції); підтримка мікропідприємництва; сприяння розвитку туризму. Розвиток органічного сільськогосподарського виробництва - один із найперспективніших напрямів диверсифікації сільськогосподарської діяльності. Кооперація та кластеризація сільгоспвиробників, розширення їхньої участі в агропродовольчих ланцюжках з метою збільшення вартості сировини в кінцевій ціні агропродовольчої продукції стає пріоритетом у контексті великої кількості операцій поза її виробництвом (транспортування, зберігання) та зусилля комерційних структур (посередників, переробників, в основному розташованих) межами сільської місцевості) присвоїти більшу частину вартості товару.

Сільський туризм є потужним інструментом диверсифікації сільської економіки, стимулювання виробництва, переробки та споживання сільськогосподарської продукції, надання транспортних, рекреаційних, рекреаційних та побутових послуг у сільській місцевості. Цей вид діяльності визнано СОТ однією з найбільш динамічних сфер економіки із

середньорічними темпами зростання 10-30%. Безперечними лідерами сільського туризму є Івано-Франківська та Львівська області, де колективно зосереджено 77% усіх садиб. Спостерігається тенденція до динамічного збільшення мережі та потужності сільських садиб, що надають послуги зеленого туризму.

Сільське господарство має величезний енергетичний потенціал, реалізація якого може допомогти вирішити як національні, так і місцеві проблеми. Перспективним напрямком є розвиток сонячної та вітрової енергетики. Розміщення відповідних установок на необроблюваних землях може допомогти збільшити доходи власників земельних паїв, створити робочі місця, а сільських бюджетів - стати додатковим джерелом доходу.

Визначення перспектив та пріоритетів державної політики у розвитку сільських територій потребує диференційованої оцінки їхнього потенціалу як здатності певної території виробляти економічну «енергію», що вимірюється з точки зору її соціально-демографічного розвитку, функціонування мережі поселень, якості людського капіталу, екологічні характеристики, параметри продуктивності праці, результати господарської діяльності сільгоспвиробників та інших суб'єктів господарювання Його вимір проводиться за різними напрямками, які доцільно об'єднати у кілька основних груп: виробничий потенціал (здатність сільської місцевості виробляти певну кількість сільськогосподарської та промислової продукції, послуг); людський потенціал (здатність забезпечити повноцінну життєдіяльність сільських мешканців, включаючи освіту, медичне обслуговування, соціальний захист); інвестиційний потенціал (можливість накопичення певної кількості інвестиційних ресурсів усередині сільської місцевості); фінансово-бюджетний потенціал (здатність території забезпечувати надходження до місцевих бюджетів сільських територіальних громад) [10].

Нарощування виробничого потенціалу села залишається однією з найгостріших проблем їхнього розвитку. Можливість підвищення

ефективності реалізації інвестиційного потенціалу селища залежить від його успішного вирішення. Зниження інвестиційного потенціалу розвитку села пов'язане з посиленням централізації бюджетних та фінансових ресурсів. В результаті місцеві бюджети позбавлені можливості акумулювати необхідний обсяг інвестиційних ресурсів, які надалі можна було б спрямувати на розвиток інфраструктури в сільській місцевості, забезпечуючи тим самим поліпшення їх інвестиційного клімату. Бюджетна централізація також призвела до фактичної мінімізації фінансового та бюджетного потенціалу розвитку сільських територій України загалом. Більшість місцевих бюджетів територіальних громад при діючій системі оподаткування та розподілу доходів хронічно субсидується.

Насамперед це пов'язано зі зносом соціальної, транспортної та інженерної інфраструктури села, бюджетною централізацією минулих років, високим рівнем трудової міграції за кордон, неплатоспроможністю домогосподарств, які є основними виробниками сільськогосподарської продукції. у галузі адаптувати сучасні стандарти агробізнесу, залучити нові технології, вести сучасну матеріально-технічну базу сільськогосподарського виробництва та альтернативних видів економічної діяльності. Зміна ідеологічних засад сучасної політики розвитку села з цільовою орієнтацією на досягнення прийнятних соціальних параметрів життєзабезпечення сільських мешканців визначає збільшення інвестицій у розвиток сільських поселень на основі державного партнерства, оскільки прийнятно за умов бюджетних обмежень. Поліпшення управління сільськими територіями слід розглядати з погляду побудови багатофункціонального сільського господарства, що базується на історичних, економічних, соціальних та екологічних характеристиках території. Концепція багатофункціональності заснована на трактуванні сільського господарства як специфічної сфери економічної діяльності, що характеризується соціальними результатами праці: у процесі сільськогосподарського виробництва створюються як продукти харчування, корми, лікарські та декоративні продукти, а й суспільні

блага. нетоварного характеру - екологічні послуги, ландшафти та ін. Пріоритетні позиції децентралізованого розвитку сільських територій пов'язані з: багатофункціональним економічним розвитком сільських спільнот, загальним соціальним та культурним оздоровленням, удосконаленням системи охорони навколишнього середовища, реалізацією програми лісовідновлення та сталого розвитку туризму.

Удосконалення управління сільською місцевістю має здійснюватися у напрямку створення умов задоволення потреб суспільства у частині забезпечення та підтримки сприятливого довкілля, необхідної для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту прав, надаючи населенню якісні та доступні адміністративні, соціальні та інші послуги на відповідних територіях. Для збільшення надходжень до місцевих бюджетів від платежів за землю доцільно покращити адміністрування цих платежів, завершити процес інвентаризації землі та її грошової переоцінки, передбачити обов'язкову незалежну оцінку якості землі у договорах оренди землі на початковому етапі. та розірвання договору, а також забезпечити постійний контроль його якісних характеристик.

Згідно з дослідженням, сталий розвиток сільських територій забезпечить високопродуктивне сільськогосподарське виробництво, що призведе до розширеного відтворення населення та підвищення рівня та якості його життя. Доцільно розробити нові підходи до розвитку села, які мають стимулювати підприємницьку активність та диверсифікувати зайнятість сільського населення. Вони мають на увазі підтримку сільгоспвиробників незалежно від їх типу, типу, розміру, форми власності та управління; раціоналізація структури сільськогосподарського виробництва та її диверсифікація для збільшення доданої вартості; пільгове оподаткування суб'єктів сільськогосподарської діяльності, субсидії, субсидії та відшкодування витрат на страхування; створення сприятливих умов інвестицій у сільське господарство; соціальна відповідальність бізнесу в аграрному секторі.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

3.1. Напрями удосконалення державної політики забезпечення розвитку сільських територій

Розробка механізмів та обґрунтування напрямків сталого розвитку сільських територій стають останніми роками одними з актуальних напрямів економічних досліджень, що обумовлено зростанням престижу сільського образу життя як альтернативи міському та розумінням того, що без кардинального вирішення проблем сільського господарства неможливі прогрес і гармонійний розвиток суспільства загалом. Для досягнення цілей державної політики у сфері сталого розвитку сільських територій за умов СОТ необхідно передбачити такі пріоритетні напрямки:

- створення комфортних умов життєдіяльності сільського населення;
 - стимулювання інвестиційної активності у агропромисловому комплексі; активізація участі громадян, які проживають у сільській місцевості, реалізація суспільно значимих проектів;
 - формування позитивного ставлення до сільської місцевості та сільському способу життя;
 - використання механізму державно-приватного партнерства у сфері АПК;
 - регулювання виробництва та стимулювання його цінової політикою;
 - кадрове забезпечення сільського господарства, формування сприятливого кредитного клімату для малого та середнього підприємництва;
 - інституційне оформлення системи венчурного бізнесу;
 - підтримка експортної діяльності підприємств АПК;
 - збереження та розвиток мережі малих та надмалих сільських поселень.
- Дослідження діяльності сільськогосподарських підприємств та агропромислових формувань дозволяють визначити такі напрямки

диверсифікації сільської економіки у регіонах:

розвиток підприємств харчової та переробної промисловості, включаючи малий бізнес у сільській місцевості;

відкриття спеціалізованих торгових точок на оптово-продовольчих ринках регіону;

організація підприємств деревопереробної промисловості;

розвиток сільськогосподарського рибництва;

заготівля та переробка дикоросів;

розвиток підприємств шкіряної, овчинно-шубної, взуттєвої промисловості;

підтримка розвитку садівництва та городництва;

створення власних енергосистем з урахуванням використання нетрадиційних джерел енергії;

розвиток сільськогосподарського туризму, ресторанного бізнесу.

Визначення основних пріоритетів сталого розвитку сільських територій регіону сприятиме реалізації державної політики, формуванню стратегії розвитку сільських територій, створенню умов підвищення темпів соціально-економічного розвитку та досягнення якісно нового рівня життя, незважаючи на численні проблеми села [2-4].

Для досягнення цілей державної політики у сфері сталого розвитку сільських територій передбачаються такі пріоритетні напрямки.

1. Створення комфортних умов життєдіяльності - підвищення рівня комплексного облаштування населених пунктів, розташованих у сільській місцевості, об'єктами соціальної та інженерної інфраструктури та задоволення потреб сільського населення, у тому числі молодих сімей та молодих спеціалістів, у впорядкованому житті.

2. Стимулювання інвестиційної активності в агропромисловому комплексі шляхом створення сприятливих інфраструктурних умов у сільській місцевості та сприяння створенню високотехнологічних робочих місць на селі — концентрація ресурсів, що спрямовуються на комплексне

облаштування об'єктами соціальної та інженерної інфраструктури населених пунктів, розташованих у сільській місцевості, в яких здійснюється розвиток агропромислового комплексу.

3. Активізація участі громадян, що у сільській місцевості, у реалізації суспільно значимих проектів — грантова підтримка місцевих ініціатив громадян, які у сільській місцевості.

4. Формування позитивного ставлення до сільської місцевості та сільського способу життя - заохочення та популяризація досягнень у сфері розвитку сільських територій шляхом проведення окремих заходів всеросійського значення (конкурсів, спортивних змагань).

5. Використання механізму державно-приватного партнерства у сфері АПК, у межах якого держава може брати він під час реалізації тієї чи іншої інвестиційного проекту фінансування витрат, не обмежених умовами СОТ. Перше — це насамперед інфраструктурне забезпечення виробничих об'єктів за допомогою створення дренажних систем, підключення їх до мереж електропостачання, водопостачання та газопостачання, підведення до них доріг із твердим покриттям, здійснення природоохоронних заходів. Друге — це фінансова участь уряду в програмах страхування та забезпечення доходів, у здійсненні виплат у порядку допомоги при стихійних лихах, де сільськогосподарське виробництво схильне до сукупності природних ризиків. Третє — необмежені можливості субсидування у рамках «Програм регіональної допомоги». Інвестиційна політика держави на рівні федерального центру та регіонів має передбачати підтримку інноваційних проектів, що забезпечують технічну та технологічну модернізацію аграрного сектора економіки. Бюджетну підтримку інвестицій у застарілі технічні та технологічні рішення необхідно виключити, і вони не повинні розглядатися як основа реалізації механізму державно-приватного партнерства.

Ця позиція повною мірою узгоджується з умовами функціонування у рамках СОТ, коли пряма підтримка поточної господарської діяльності суб'єктів ринку буде обмежена. Представлені вище напрямки необхідно

здійснювати з урахуванням таких підходів: - комплексне планування розвитку сільських територій та розміщення об'єктів соціальної та інженерної інфраструктури відповідно до документів територіального планування (схемами територіального планування регіонів СФО, муніципальних районів та генеральними планами поселень та міських округів); - облаштування об'єктами соціальної та інженерної інфраструктури населених пунктів, розташованих у сільській місцевості, у яких здійснюються інвестиційні проекти у сфері агропромислового комплексу; - використання механізмів державно-приватного партнерства та залучення коштів позабюджетних джерел для фінансування заходів програмних документів, включаючи кошти населення та організацій.

6. В даний час сільськогосподарські організації та підприємства АПК відчують труднощі із заставою та порукою при оформленні кредитів. У зв'язку із цим на перспективу необхідно розвивати іпотечне кредитування під заставу земель сільськогосподарського призначення. Водночас цей кредитний механізм стримується наявністю земель, оформлених у власність сільськогосподарських організацій.

У нових умовах слід підвищити участь у кредитуванні сільських товаровиробників кооперативних фінансових структур, які можуть доповнювати існуючу банківську систему, займаючи власну нішу у фінансово-кредитному забезпеченні АПК [3]. Необхідно створити організаційно-економічні, землевпорядні та правові умови для довгострокового кредитування під заставу землі, зробити іпотеку невід'ємним елементом сільськогосподарського кредитування.

7. Регулювання виробництва та стимулювання його цінової політикою. Необхідно критично переосмислити накопичений світовим співтовариством досвід та прийняти його таким, щоб система регульованого ціноутворення на сільськогосподарську продукцію дозволила вирішити триєдине завдання сільських територій: покінчити зі злиднями сільського населення; нормалізувати демографічну ситуацію; зупинити процеси деградації землі.

8. Найважливішим пріоритетним напрямом нині стало кадрове забезпечення сільського господарства. Підготовка фахівців нової якості для сільського господарства стає одним із головних завдань.

9. Інвестиції на навчання селян. Вважається, що державна допомога досягає мети лише в тому випадку, якщо фермери мають відповідну кваліфікацію та знання, їх інвестиційні плани економічно обґрунтовані та відповідають прийнятим у кожній країні стандартам, пов'язаним з екологією, гігієною та ветеринарними вимогами.

10. Значною мірою інституційні перетворення мають бути спрямовані на розвиток малих та середніх підприємств. Збільшення їх кількості важливо як здорової економічної структури, а й може зіграти позитивну роль у умовах більшої відкритості економіки як постачальника послуг, і необхідного «субпідрядного» простору великих західних фірм, присутність яких на вітчизняному ринку буде розширятись.

11. Більше відкриття банківського ринку для іноземних учасників після вступу Росії до СОТ слід було б ув'язати з формуванням сприятливого кредитного клімату для малого та середнього підприємництва. Необхідно створювати мережу гарантійних, страхових, пайових, інвестиційних, венчурних фондів, а також кредитувати експортні операції середніх підприємств. Розширення вільного доступу до фінансових ресурсів для малого та середнього бізнесу сприятиме скасування необхідності цих підприємств мати особливу підтримку з боку адміністративних структур.

12. Особливо важливим та перспективним напрямом у російських умовах може стати інституційне оформлення системи венчурного бізнесу. Необхідно створити максимально привабливі умови для розвитку венчурних фірм та фондів як російських, так і зарубіжних, використовуючи для цього і фактор більшої відкритості, і більшу транспарентність господарських умов після вступу Росії до СОТ. Зокрема, необхідно забезпечити зниження термінів окупності венчурних вкладень (у Росії вони становлять 10-15 років проти 3-5 років у країнах).

13. Підтримка експортної підприємств. Необхідно активніше формувати інституційну структуру державного сприяння експорту, і навіть створити спеціальні механізми, стимулюючі експортну активність малого й середнього бізнесу. Ці зусилля доцільно координувати з розглянутими у п. 2 заходами регулювання прямих іноземних інвестицій, аби їх залучення не лише вирішувало б проблеми вдосконалення економічної структури, інноваційного розвитку та імпортозаміщення, а й збільшувало експортний потенціал регіонів СФО. Політика сприяння експорту передбачає ґрунтовну розбудову навчально-інформаційної, консультативної, інших зовнішньоторговельних структур за активної участі Торгово-промислової палати та підприємницьких об'єднань.

14. Збереження та розвиток мережі малих та надмалих сільських поселень (хуторів). В даний час необхідно «узаконити» поселення, де живуть одна і більше сімей: хутір, заїмка, улус, гурт, ферма та ін. Ці поселення мають отримати статус населених пунктів, де мають бути реєстрація, відповідна інфраструктура. Необхідно прагнути до досягнення певного рівня та відтворення довкілля європейського рівня. Сучасні технології (бездротовий зв'язок, мала енергетика, швидкісний транспорт із високою прохідністю) дозволяють забезпечити сільському мешканцю доступ до соціальних послуг (охорона здоров'я, освіта, інформація). Зберігаються ефекти розвитку малих сіл: соціальні, економічні, геополітичні.

Для розвитку мережі малих та надмалих сільських поселень необхідне таке:

1. Розробити програми забезпечення доступу сільського населення до основних соціальних стандартів.

2. Державна підтримка збереження традиційної культури, стимулювання активності сільських угруповань шляхом виділення грантів на розвиток народної творчості, проведення фестивалів тощо.

3. Стимулювання розвитку дрібного підприємництва, що є стрижень економічного життя віддалених районів: пільгове кредитування і

оподаткування, розвиток бізнес-консультування, спрощену процедуру реєстрації та звітності.

Одним із основних напрямків підвищення стійкості розвитку сільських територій є диверсифікація сільської економіки:

1. Розвиток підприємств харчової та переробної промисловості, включаючи малий бізнес у сільській місцевості: забійні пункти тварин, ковбасні цехи, сироварні, міні млина та ін., створення стабільних каналів реалізації, насамперед, закупівельних служб для багатьох дрібнотоварних виробників, які проживають у малонаселених селах та селах, де утруднений збут продукції, виробленої на особистих подвір'ях.

2. Відкриття спеціалізованих торгових точок на оптово-продовольчих ринках регіону та продовольчих ринках, організація структур (малих підприємств), що займаються укладанням договорів, реалізацією виробленої продукції за межами регіону за вищими ринковими цінами [8].

3. Організація підприємств лісопереробної та деревопереробної промисловості, народних промислів, виготовлення сувенірів у зв'язку з туризмом, що розвивається та ін.

4. Розвиток сільськогосподарського рибництва.

5. Заготівля та переробка дикоросів. Створення заготівельних організацій, що займаються сезонною заготівлею лікарських рослин, дикорослих плодів та ягід, грибів та щоденним збиранням молока, закупівлею м'яса сільськогосподарських тварин та птиці.

6. Розвиток підприємств шкіряної, овчинно-шубної, взуттєвої, галантерейної промисловості.

7. Підтримка розвитку садівництва та городництва.

8. Створення власних енергосистем з урахуванням використання нетрадиційних джерел енергії, зокрема вітрової енергії, виробництва біопалива з рослин ріпаку, соняшнику за умови їх надлишків та інших.

9. Розвиток сільськогосподарського туризму – покращення умов місцевого населення, у т.ч. молодих сімей.

10. Розвиток ресторанного бізнесу.

У ході дослідження обґрунтовано пріоритетні напрямки сталого розвитку сільських територій в умовах СОТ – це створення комфортних умов життєдіяльності сільського населення; стимулювання інвестиційної активності у агропромисловому комплексі; активізація участі громадян, які проживають у сільській місцевості, у реалізації суспільно значущих проектів; формування позитивного ставлення до сільської місцевості та сільського способу життя; регулювання виробництва та стимулювання його цінової політикою; кадрове забезпечення сільського господарства, формування сприятливого кредитного клімату для малого та середнього підприємництва; підтримка експортної діяльності підприємств АПК; збереження та розвиток мережі малих та надмалих сільських поселень. Дослідження показало, що диверсифікація сільської економіки має важливе значення підвищення стійкості розвитку сільських територій, т.к. забезпечує зростання зайнятості, збільшення доходів, підвищення якості життя сільського населення. Напрями диверсифікації сільської економіки можуть бути: розвиток підприємств харчової та переробної промисловості, включаючи малий бізнес у сільській місцевості; відкриття спеціалізованих торгових точок на оптово-продовольчих ринках регіону; організація підприємств лісопереробної та деревопереробної промисловості; розвиток сільськогосподарського рибництва; заготівля та переробка дикоросів; розвиток підприємств шкіряної, овчинно-шубної, взуттєвої, галантерейної промисловості; підтримка розвитку садівництва та городництва; створення власних енергосистем з урахуванням використання нетрадиційних джерел енергії; розвиток сільськогосподарського туризму; ресторанний бізнес.

3.2. Механізм забезпечення конкурентоспроможності сільських територій

Проведена в Україні адміністративно-територіальна реформа значно

розширила автономію органів місцевого самоврядування щодо прийняття рішень щодо розвитку своїх територій. У той же час за відсутності стратегічного бачення розвитку села, заснованого на реалізації наявних конкурентних переваг та за участю бізнесу та громадськості, відбувається поширення хронічних субсидій до місцевих бюджетів, загострення економічних та соціальних проблем на цих територіях.

У контексті забезпечення конкурентоспроможності сільських та селищних ТГ необхідно звернути увагу на проблеми створення механізмів взаємодії, комунікації та побудови ланцюжків доданої вартості, які перераховані нижче.

1. Відсутність відкритого діалогу та співпраці між місцевою владою та місцевим бізнесом уповільнює процеси забезпечення конкурентоспроможності ТГ та містить ризики зниження податкових надходжень до місцевих бюджетів. В умовах відкритого ринку землі та чинного податкового законодавства (ПДФО сплачується за місцем фактичної реєстрації власника або орендаря земельних ділянок), коли у власника немає ні мотивації, ні зобов'язань щодо сплати податків до місцевого бюджету. Бюджети ТГ, біля яких розташовані дані ділянки, у разі продажу землі резидентам інших ТГ. Ця проблема виникає саме на етапі формування стратегічної комунікації між головою та адміністрацією суспільства та місцевого бізнесу, насамперед фермерами та індивідуальними фермерами у сільській місцевості. Підприємець, який не має позитивного ефекту від сплати податків на місцевому рівні у вигляді якісних державних послуг (освіта, медицина, соціальний захист, житлово-комунальні послуги) для себе, своєї сім'ї, працівників свого підприємства та землі. Акціонери, які не входять у партнерські відносини з органами місцевого самоврядування, шукатимуть шляхи зниження рівня податкових платежів до місцевого та, відповідно, регіонального та державного бюджету. Щоб змінити ситуацію, необхідно вжити принципових кроків, спрямованих на обов'язкове забезпечення участі мешканців у процесах розвитку та прийняття рішень у

суспільстві. Метою взаємодії органів місцевого самоврядування, місцевого бізнесу та мешканців має бути досягнення цілей розвитку сільських районів на основі здорової конкуренції та ефективної співпраці між спільнотами. Саме сприйняття конкуренції між співтовариствами за економічний та людський потенціал як рушійної сили розвитку територій дозволить активізувати внутрішні ресурси кожного суб'єкта господарювання територій з погляду внеску у розвиток конкретної спільноти. .

2. Через відсутність стратегічних комунікацій між владою, бізнесом та суспільством, низький рівень економічної та фінансової грамотності сільських виробників та відсутність адекватної державної підтримки розвитку сільського господарства побудова нових виробничо-збутових ланцюжків також утруднюється. У поточних умовах проблема забезпечення економічної та фінансової грамотності традиційних сільських товаровиробників залишається актуальною, зокрема, щодо інформування про можливість співробітництва та створення механізмів співпраці, навчання основ формування інвестиційної, маркетингової та цінової політики. . Виробники, що виробляють якісний продукт з використанням унікальних технологій, вкладають у нього багато часу, навичок, знань та інших ресурсів, вони не можуть знайти партнерів та інвесторів, оцінити кінцевий продукт гідно, знайти цільову аудиторію та створити маркетингову стратегію з продажу своєї продукції у відповідному сегмент ринку. Найчастіше постановці на облік платника єдиного податку виробнику перешкоджає норма Податкового кодексу України щодо встановлення мінімальної площі володіння або оренди земельної ділянки не менше ніж 2 га [32].

Особливо це помітно у гірських районах, для яких характерна малоземельна територія, зокрема у Закарпатській, Чернівецькій областях для малих господарств. Насамперед, це стосується територій, що не вимагають значних земель, і в той же час найбільш поширених у цьому виді бізнесу: виноробство, ягідництво, бджільництво, переробка та консервування сільгосппродукції, виробництво сиру тощо. державних галузевих програм і,

як наслідок, отримують недостатню державну підтримку. Вирішення цих проблем стає ще більш актуальним у контексті завдань створення умов для самозайнятості місцевого населення та уповільнення трудової міграції на інші території та країни, особливо актуальні для західних регіонів країни. Одним із драйверів для створення механізмів побудови ланцюжків доданої вартості на основі характеристик кожної області може стати ширше використання такого унікального інструменту в бізнесі, як GZ, який дозволяє підтримувати малі та середні фермерські господарства, просувати ремісниче виробництво та кустарні промисли. Досвід, отриманий під час реалізації проекту ЄС «Підтримка розвитку системи географічної вказівки України» 6, показав, що запровадження базової реєстрації (ТГ) реєстрації та просування унікального продукту з використанням ГС – ефективний інструмент для регіональних економічних розвиток.

Зокрема, впровадження HS дозволяє місцевим виробникам традиційних продуктів об'єднуватись у спеціалізовані асоціації, усвідомлювати свою важливість та відповідальність за збереження традицій та якості продуктів, отримувати колективні права інтелектуальної власності, маркетингову стратегію та просування, виходити на нові ринки та, отже, значно збільшити додану вартість власної продукції, посилити уявлення своїх інтересів на регіональному та національному рівнях. Прикладом може бути реєстрація гуцульського барана бринза як ГС, у результаті продажу цієї продукції значно зросли.

Підходи до формування та реалізації місцевої політики на рівні територіальних спільнот (ТГ), засновані на стратегічному баченні збалансованого територіального розвитку та забезпечення їх конкурентоспроможності, будуть змінені за принципом – влада співтовариства не очікує інвесторів ззовні, а «зростає» «інвестори всередині спільноти. Наступні кроки полегшать ці завдання:

1. Міністерству фінансів України спільно з Міністерством економіки України та Міністерством аграрної політики та продовольства України

розробити та внести в установленому порядку пропозиції щодо внесення змін до Податкового кодексу України щодо скасування норм. або використання членів ферми (не менше 2 га), що дозволить дрібним сільськогосподарським виробникам легалізувати себе як фермерське господарство, що працює за спрощеною системою оподаткування.

Відповідно, у розділі XIV. "Особливі податкові режими". Глава I. «Спрощена система оподаткування, обліку та звітності», підпункт 4) б) пункту 291.4 слова «площа сільськогосподарських земель та/або земель водного фонду, що належать та/або використовуються учасниками. ферми не менше 2 га, але не більше 20 га» викласти в наступній редакції: «площа сільськогосподарських земель та земель водного фонду, що належать та/або використовуються членами фермерського господарства, не повинна перевищувати 20 га»;

2. Обласні поради:

2.1. надавати підтримку асоціаціям виробників географічних вказівок (ГІ) 2, зокрема шляхом фінансування з регіонального бюджету процедури сертифікації продукції, навчання та консультування членів асоціацій з метою дотримання затверджених рецептів, технологій та якості ГЕ;

2.2. Розробляти ТГ за участю та пропозицій та затверджувати регіональні програми:

- маркетинг та просування ДС, у яких (1) – затверджувати розклад щорічних тематичних фестивалів та ярмарків; (3) забезпечити умови для використання можливостей електронної комерції, особливо інструменту торгового майданчика, з метою збільшення продажів місцевих продуктів через Інтернет; (4) - передбачити розробку на конкурсній основі символів та логотипів для маркування та пакування продукції з ТН ЗЕД; (5) надавати підтримку в логістиці просування, постачання та продажу товарів, розробки символів та логотипів для маркування та пакування продуктів відповідно до ТН ЗЕД; надавати фінансову підтримку цим заходам;

- проведення серії консультацій та інформаційних турів у ТГ для

підвищення поінформованості місцевих ремісників та фермерів у галузі економічної та фінансової грамотності;

- проведення консультативно-інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення у сільській місцевості щодо можливостей реалізації бізнес-ініціатив з залученням пільгового кредитування (насамперед у рамках програми «Доступні кредити 5-7-9%»), кошти в рамках програм прикордонного співробітництва, міжнародної технічної допомоги, державних цільових програм, місцевих бюджетів;

3. Міністерству муніципального та територіального розвитку України надавати консультації та надавати допомогу керівним органам ТГ з питань:

3.1. Аналіз специфіки місцевого виробництва, збір інформації про традиції виготовлення унікальної продукції на території ТГ та на цій основі - створення унікальної пропозиції щодо трансформації традиційних особливостей регіону/території, власного виробництва та місцевого продукту на конкурентоспроможні переваги;

3.2. Інформування резидентів ТГ про можливості та переваги виробництва товарів від ДО, а також супровід та супровід реєстрації ДО;

3.3. Включення, використовуючи механізми звернення до обласних та районних рад, до переліку пріоритетів місцевих програм, бюджетів для участі проектів зі створення, реєстрації та фінансової підтримки об'єднань виробників власної унікальної продукції (для реєстрації ДО). , заявник має бути об'єднанням осіб, які працюють із даним продуктом);

3.4. Заохочення місцевих виробників до проведення систематичних гастро-етнічних турів відвідувачів безпосередньо на їх фермі на основі популяризації продуктів GZ, реалізації маркетингової стратегії для цих продуктів та побудови ланцюжків продажів у партнерстві з асоціаціями виробників та туроператорами;

3.5. Ініціювання обговорення на рівні ТГ стратегічного бачення збалансованого розвитку, побудованого на реалізації існуючих конкурентних переваг території, комунікації з місцевим бізнесом та побудові партнерських

відносин, спрямованих на створення нових робочих місць.

В умовах децентралізації пріоритети та цілі державної політики розвитку сільських територій України мають бути зосереджені на збільшенні економічних можливостей кожної сільської територіальної громади.

Тому у всіх політичних документах, що регулюють розвиток сільських районів, доречно перенести акцент на стимулювання економічної активності сільського населення та створення необхідних умов для забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку спільнот. У зв'язку з цим доцільно вжити таких заходів: Міністерство економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України:

- розробити та внести зміни до Концепції розвитку села (далі – Концепція) з урахуванням децентралізації та перерозподілу повноважень між рівнями державної влади, нового адміністративно-територіального устрою України та Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки (далі – ДСРД), з цією метою передбачити продовження дії Концепції до 2027 року, а також забезпечити актуалізацію відповідного плану реалізації Концепції шляхом його доповнення та продовження терміну його дії. Метою Концепції є визначення досягнень сталого розвитку сільських територій серед її основних завдань;

- забезпечити інтенсифікацію місцевого економічного розвитку ТГ, підвищення економічної життєздатності ТГ, зростання самозайнятості та розвиток підприємництва у сільській місцевості, розширення ланцюжків доданої вартості у сільськогосподарському секторі, збільшення землекористування та інших природних ресурсів ТГ.

Міністерству економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства України, Міністерству фінансів України, обласним державним адміністраціям оновити План заходів щодо реалізації Концепції розвитку села та продовжити термін його дії до 2027 року для розроблення заходів щодо:

- прискорення формування Фонду розвитку села³ шляхом визначення

набору заходів та механізмів (проекти підзаконних актів) для підтримки підготовки відповідних інвестиційних програм та проектів розвитку села, розроблення відповідних тендерних процедур, навчання, керівних принципів та процедур для координації цих інновацій з програми, стратегії місцевого розвитку та бюджетне планування;

- запровадження системи податкових пільг для залучення сільгоспвиробників до розширення чи створення нових виробництв із переробки сільгосппродукції з метою збільшення доданої вартості продукції, створення додаткових робочих місць та збільшення надходжень до місцевих бюджетів;

- запровадження інструментів державної фінансової підтримки власників земельних часток у вигляді субсидій на 1 га землі для самостійного використання для виробництва сільгосппродукції, аналогічно до європейської практики;

- спрощення доступу до пільгового кредитування для представників малого аграрного бізнесу, особистих підсобних та фермерських господарств, приватних домогосподарств під час створення або розширення підприємств з переробки сільгосппродукції для формування ланцюжків доданої вартості;

- розробка державних та регіональних програм стимулювання для жителів міських ТГ, які вирішили переїхати до сільських та селищних ТГ з метою ведення фермерської діяльності, організації виробничо-підприємницької діяльності з надання послуг у сільській місцевості (організаційні, фінансові, податкові пільги) . Обласні державні адміністрації, обласні, районні та місцеві ради сприяють створенню умов для місцевого економічного розвитку та активізації підприємництва у сільській місцевості шляхом поєднання організаційних, кадрових, фінансових ресурсів органів влади, місцевого самоврядування та бізнесу на обласному та місцевому рівні. рівні за допомогою:

- розробка та реалізація регіональних та місцевих програм активізації місцевого економічного розвитку (відповідно до стратегій місцевого

розвитку ТГ з визначенням «розумної» спеціалізації кожної території та планів її реалізації);

- розроблення та впровадження місцевих освітніх програм, семінарів, тренінгів для сприяння розвитку людського капіталу, підвищення освітньо-кваліфікаційної кваліфікації сільських жителів;

- сприяння розвитку мережі інституцій підтримки розвитку малого аграрного бізнесу (центри підтримки підприємців, розвиток кооперації, місцеві сільськогосподарські консультаційні послуги тощо);

- сприяння вивченню та впровадженню в сільській місцевості України провідного європейського досвіду створення умов для місцевого економічного розвитку сільських територій головами ТГ, депутатами, представниками мікро-, малого та середнього підприємництва (ММСП);

- Проведення широкої роз'яснювальної роботи серед представників малого сільськогосподарського бізнесу, особистих селянських і фермерських підприємств, приватних домогосподарств, мешканців громад: визначення та формування перспективних ланцюжків створення вартості в аграрному секторі кожної ТГ з використанням різноманітних інструментів, у тому числі державно-приватного партнерства; розвиток мережі сільськогосподарської кооперації із заготівлі, зберігання, переробки та реалізації сільгосппродукції, у тому числі нетрадиційної (вузьковидної), яка не вирощувалася на відповідній території, але може мати попит на внутрішньому та зовнішньому ринках , надання консультативної підтримки для створення та діяльності кооперативів; посилення самозайнятості сільського населення та диверсифікація сільської економіки шляхом розвитку мережі зеленого туризму та створення місцевих брендів продукції чи територій, сприяння розвитку мережі закладів надання послуг у сільській місцевості.

ВИСНОВКИ

Магістерська робота присвячена актуальній науковій проблемі, пов'язаній із державною політикою забезпечення розвитку сільських територій. Основні узагальнення полягають у наступному.

1. Сільська місцевість - це сільськогосподарський, а узагальнений термін, визначальний місце, де знаходиться Населення працює у сільській місцевості, але у промисловості Агропромислового комплексу, хоча сільському господарстві грає досить значної ролі і дуже розвинене. Наприклад, на Закарпатті та на Півдні України більш яскраво вираженою характеристикою рівня розвитку сільських територій є вивчення їхнього оздоровчо-рекреаційного потенціалу. Основними функціями сільських територій є виробнича, соціально-демографічна, культурна, природоохоронна, рекреаційна.

2. Програми розвитку сільських територій в ЄС орієнтовані на підтримку сільського та лісового господарства в цілому, розвиток фермерських господарств та підприємництва у сільській місцевості, підтримку молодих фермерів, розвиток несільськогосподарських видів діяльності та сфери послуг, спрямування інвестицій в архітектуру, культуру, охорону природи, ландшафт, розвиток екологічних фермерських господарств та інші напрями. Реалізація стратегії сприятиме підвищенню конкурентоспроможності сільського господарства, сталому управлінню природними ресурсами та зміною клімату, збалансованому розвитку сільських територій ЄС.

3. На практиці недоступність дешевих кредитних ресурсів, відсутність заставного забезпечення для представників малого аграрного бізнесу, особистих селянських та фермерських господарств та власників домашніх господарств, відсутність податкових пільг для створення нових виробництв з переробки сільськогосподарської сировини з метою збільшення доданої вартості та створення додаткових робочих місць, відсутність державної

фінансової підтримки власників земельних паїв для стимулювання виробництва якісної сільськогосподарської продукції та запобігання деградації земельного фонду за аналогією з європейською практикою ставить українських виробників сільськогосподарської сировини у нерівні конкурентні умови порівняння із зарубіжними. Це обмежує їхні можливості для розвитку на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також для ефективною реалізації місцевого ресурсного потенціалу та збільшення надходжень до місцевих бюджетів.

4. Сталий розвиток сільських територій забезпечить високопродуктивне сільськогосподарське виробництво, що призведе до розширеного відтворення населення та підвищення рівня та якості його життя. Доцільно розробити нові підходи до розвитку села, які мають стимулювати підприємницьку активність та диверсифікувати зайнятість сільського населення. Вони мають на увазі підтримку сільгоспвиробників незалежно від їх типу, розміру, форми власності та управління; раціоналізація структури сільськогосподарського виробництва та її диверсифікація для збільшення доданої вартості; пільгове оподаткування суб'єктів сільськогосподарської діяльності, субсидії, субсидії та відшкодування витрат на страхування; створення сприятливих умов інвестицій у сільське господарство; соціальна відповідальність бізнесу в аграрному секторі.

5. Обґрунтовано пріоритетні напрямки сталого розвитку сільських територій в умовах СОТ – це створення комфортних умов життєдіяльності сільського населення; стимулювання інвестиційної активності у агропромисловому комплексі; активізація участі громадян, які проживають у сільській місцевості, у реалізації суспільно значущих проектів; формування позитивного ставлення до сільської місцевості та сільського способу життя; регулювання виробництва та стимулювання його цінової політикою; кадрове забезпечення сільського господарства, формування сприятливого кредитного клімату для малого та середнього підприємництва; підтримка експортної

діяльності підприємств АПК; збереження та розвиток мережі малих та надмалих сільських поселень. Дослідження показало, що диверсифікація сільської економіки має важливе значення підвищення стійкості розвитку сільських територій, т.к. забезпечує зростання зайнятості, збільшення доходів, підвищення якості життя сільського населення. Напрями диверсифікації сільської економіки можуть бути: розвиток підприємств харчової та переробної промисловості, включаючи малий бізнес у сільській місцевості; відкриття спеціалізованих торгових точок на оптово-продовольчих ринках регіону; організація підприємств лісопереробної та деревопереробної промисловості; розвиток сільськогосподарського рибництва; заготівля та переробка дикоросів; розвиток підприємств шкіряної, овчинно-шубної, взуттєвої, галантерейної промисловості; підтримка розвитку садівництва та городництва; створення власних енергосистем з урахуванням використання нетрадиційних джерел енергії; розвиток сільськогосподарського туризму; ресторанний бізнес.

6. У цілому, до головних складових ефективного розвитку сільських територій на їх об'єднаних громадах відносять: забезпечення адекватного, висококваліфікованого персоналу, у тому числі шляхом навчання молоді та керівництва ОТГ за рахунок бюджету, суб'єктів господарювання та інших джерел, для отримання кращого досвіду управління та маркетингу і досягнення синергетичного ефекту розвитку; організація високотехнологічних виробництв шляхом залучення висококваліфікованих спеціалістів з можливістю використання основних засобів, які не використовуються на території ОТГ; підготовка в межах шкільних та позашкільних програм працівників робочих професій, найбільш поширених на території за рахунок коштів підприємств та організацій, розміщених в ОТГ на засадах домовленості; пожвавити місцеву економіку, головним чином за рахунок виробництв, які працюють з місцевими ресурсами; розвиток туризму, рекреації та здоровлення людей за допомогою місцевих природних ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Methodological manual on territorial typologies. 2018 editions. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019. 132 p.
2. Yurchyshyn V.V. Silski terytorii yak systemoutvoriuiuchi faktory rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky [Rural Territories as System-Forming Factors of the Development of the Agrarian Sector of Economics]. Ekonomika APK. 2005. № 3. S. 3–10 (in Ukrainian)
3. Богзыков Ю.С., Гольдварг Б.А., Дурдусов С.Д. и др. Устойчивое развитие сельских территорий как фактор обеспечения экономической безопасности: монография / под общ. ред. Н.Л. Курепиной. — Элиста: Изд-во КГУ, 2009. — 232 с.
4. Бойко В. В. Пріоритетні напрями стимулювання розвитку місцевих ініціатив у сільських територіях [Електронний ресурс] / В. В. Бойко, П. О. Оліщук // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. - 2013. - № 6. - С. 86-93. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhнау_ekon_2013_6_15
5. Гаврилко П. П. Пріоритети збереження трудового потенціалу сільських територій [Електронний ресурс] / П. П. Гаврилко. // Ефективна економіка. - 2012. - № 5. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_5_31
6. Газуда Л. М. Міжнародний досвід забезпечення розвитку сільських територій [Електронний ресурс] / Л. М. Газуда, В. А. Герцег // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2018. - Вип. 17(1). - С. 47-50. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_17\(1\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_17(1)_12)
7. Герцег В. А. Фінансовий складник забезпечення інфраструктурного розвитку сільських територій / В. А. Герцег // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2019. - Вип. 26(1). - С. 46-49.
8. Гнесь Л. Вплив транспортних мереж на розвиток сільських територій як пріоритет соціально-економічної стратегії держави / Л. Гнесь // Вісник Львівського національного аграрного університету. Архітектура і сільськогосподарське будівництво. - 2018. - № 19. - С. 136-139. Гончарук І.В., Томашук І.В. Державне регулювання розвитку ресурсного потенціалу сільських територій: загальні аспекти. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 4 (32). С.19-30.
9. Горбань А. І. Методологічні основи стратегічного оцінювання системи управління розвитком сільських територій в умовах децентралізації в Україні [Електронний

- ресурс] / А. І. Горбань // Теорія та практика державного управління. - 2020. - Вип. 1. - С. 169-179. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2020_1_23
10. Гуторов О. І. Інвестиційне забезпечення аграрної сфери сільських депресивних територій [Електронний ресурс] / О. І. Гуторов, Ю. М. Хвесик // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. - 2013. - № 7. - С. 3-16. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2013_7_3
 11. Гуторова О. О. Особливості, проблеми та напрями удосконалення управління сільськими територіями [Електронний ресурс] / О. О. Гуторова, О. І. Гуторов // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. - 2017. - № 3. - С. 27-37. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2017_3_6
 12. Дорош Й. М. Оптимізація структури сільськогосподарських угідь як основа сталого розвитку сільських територій [Електронний ресурс] / Й. М. Дорош, А. В. Барвінський, І. П. Купріянич, О. М. Кравченко, В. А. Салюта // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. - 2019. - № 4. - С. 4-13. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zemleustriy_2019_4_3
 13. Забуранна Л. В. Методичні підходи до моніторингу стану соціально-економічного розвитку сільських територій [Електронний ресурс] / Л. В. Забуранна, О. О. Корнійчук. // Ефективна економіка. - 2015. - № 10. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_10_6
 14. Концепція розвитку сільських територій: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 995-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80>. (дата звернення: 21.03.2019).
 15. Корнев А.А. Пути повышения эффективности юридического регулирования отношений в сфере социально-экономического развития сельских территорий. Аграрное и земельное право. 2009. № 10 (58). С. 67–70.
 16. Коробка С. В. Особливості формування та розвитку кластерних структур на сільських територіях / С. В. Коробка // Економічний простір. - 2020. - № 159. - С. 75-79.
 17. Коробка С. В., Пенцак Т. Г. Проблеми соціально-економічного розвитку сільських територій в Україні. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. 2017. № 76. С. 67–71.
 18. Котляр А. Б., Грубляк О. М. Сутність фінансових ризиків підприємства та методичні підходи до їх оцінки у процесі прийняття фінансово-інвестиційних рішень. Кримський економічний вісник. Херсон, 2013. № 1. С. 63–65.

19. Маковецька Ю. М. Практика міжмуніципального співробітництва у вирішенні проблеми відходів на сільських територіях [Електронний ресурс] / Ю. М. Маковецька. // Ефективна економіка. - 2014. - № 12. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_12_86
20. Малюк С. О. Ресурсний потенціал в контексті сталого розвитку сільських територій (на прикладі Миколаївської області) [Електронний ресурс] / С. О. Малюк // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. - 2013. - № 7. - С. 157-164. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhнау_ekon_2013_7_24
21. Музика П. М. Концепція мультифункціонального розвитку сільських територій регіону / П. М. Музика, Л. В. Гончаренко, Д. О. Соломонко // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Серія : Економічні науки. - 2020. - Т. 22, № 95. - С. 10-14.
22. Наукові основи і стратегічні пріоритети сталого розвитку сільських територій України / Гадзало Я.М., Жук В.М., Могилова М.М. та ін.; за ред. Я.М. Гадзала. К.: ННЦ «ІАЕ», 2019. 40 с.
23. Національна економічна стратегія-2030 від 03 березня 2021 р. № 179. URL: <https://nes2030.org.ua>
24. Олійник Т. І. Перспектива забезпеченості сільськогосподарських підприємств персоналом залежно від їх територіального розміщення / Т. І. Олійник // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. - 2015. - № 3. - С. 400-410.
25. Офіційний сайт Державної служби статистики України.
26. Павлов О. І. Тенденції просторового розвитку сільських територій України [Електронний ресурс] / О. І. Павлов // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. - 2015. - № 3. - С. 165-175. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhнау_ekon_2015_3_20
27. Павлов О.І. Сільські урбанізовані зони і ареали як специфічний об'єкт функціонування та управління. Вісник Державної служби України. 2005. № 3. С. 34–38.
28. Павлюк С. І. Оцінка дієвого законодавчого базису по соціально-економічному розвитку сільських територій [Електронний ресурс] / С. І. Павлюк // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. - 2015. - № 4. - С. 98-108. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhнау_ekon_2015_4_13
29. Плотнікова М. Ф. Соціократія як інструмент управління розвитком сільських територій / М. Ф. Плотнікова // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. - 2016. - № 1. - С. 141-152.

30. Плотнікова М. Ф. Стратегічні засади розвитку сільських територій в умовах децентралізації владних повноважень / М. Ф. Плотнікова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2018. - Вип. 17(2). - С. 43-46.
31. Податковий Кодекс України, Розділі XIV. «Спеціальні податкові режими». Глави І. «Спрощена система оподаткування, обліку та звітності». , підпункт 4) б пункту 291.4
32. Поліщук Я. П. Проблеми та перспективи соціально-економічного та екологічного розвитку сільських територій / Я. П. Поліщук // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. - 2014. - № 5. - С. 258-264.
33. Положаєнко О.В., Марченко С.І. Сутність поняття «сільські території» та його визначення в юридичній літературі. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2013. Вип. 3. Т. 1. С. 149–151.
34. Прокоп І.В. Сільські території України: дослідження і регулювання розвитку. Економіка України. 2007. № 6 (547). С. 53.
35. Прокопчук О. А. Агрокорпорації: перспектива чи загроза розвитку аграрної економіки і сільських територій / О. А. Прокопчук // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. - 2014. - № 4. - С. 166-171.
36. Проценко Н. М. Людський капітал сільських територій в контексті інноваційного розвитку сільського господарства / Н. М. Проценко // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. - 2013. - № 11. - С. 193-200.
37. Рарок Л. А. Факторний аналіз розвитку соціально-економічної інфраструктури сільських територій / Л. А. Рарок // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. - 2013. - № 6. - С. 183-195.
38. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій – запорука відродження аграрної України. Вісник аграрної науки. 2006. № 5. С. 21–23.
39. Соколов М. О. Аграрний бізнес та його вплив на сталий розвиток сільських територій / М. О. Соколов, О. П. Славкова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2016. - Вип. 7(3). - С. 99-101.
40. Тереняк Л. В. Місце самоорганізації населення в управлінні сільськими територіями / Л. В. Тереняк // Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки. - 2013. - № 4. - С. 121-128.

41. Томашук І. В. Нові підходи розвитку сільських територій України в умовах децентралізації та змін у державній регіональній політиці / І. В. Томашук. // Ефективна економіка. - 2020. - № 1.
42. Усюк Т. В., Фаріон Л. В. Методичні підходи до оцінки ефективності розвитку сільських територій за умов сталості. Економіка АПК. 2018. № 2. С. 64–70.
43. Хомюк Н. Л. Оцінка соціального розвитку сільських територій в Україні / Н. Л. Хомюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2020. - Вип. 30. - С. 209-213.
44. Шибанін В. С. Диверсифікація використання трудового потенціалу сільських територій / В. С. Шибанін, Ю. А. Кормишкін // Економіка АПК. - 2020. - № 8. - С. 6-12.
45. Шкурченко Ю. Впорядкування територій новостворених сільськогосподарських підприємств. Розміщення виробничих центрів і населених пунктів [Електронний ресурс] / Ю. Шкурченко, З. Котик // Вісник Львівського національного аграрного університету. Архітектура і сільськогосподарське будівництво. - 2018. - № 19. - С. 226-231. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vldau_2018_19_49
46. Яснолоб І. О. Науково-методичні підходи до формування сільських територій у контексті реалізації державної політики України / І. О. Яснолоб, Н. В. Дем'яненко, А. О. Тараненко // Причорноморські економічні студії. - 2020. - Вип. 55(1). - С. 51-55.
47. Яснолоб І. О. Науково-практичні засади визначення сутності і змісту поняття "сільські території" [Електронний ресурс] / І. О. Яснолоб, Ю. А. Козаченко, Є. В. Березницький // Інфраструктура ринку. - 2020. - Вип. 45. - С. 52-57. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrctr_2020_45_11
48. Яснолоб І.О., Горб О.А., Чайка Т.О., Радіонова Я.В. Теоретико-практичні засади створення енергетично незалежних сільських територій. Економіка АПК. 2018. № 11. С. 97–102.
49. Яснолоб І.О., Горб О.О., Чайка Т.О. Розвиток екопоселень в умовах органічного землеробства як напрям використання потенціалу відновлюваних джерел енергії в Україні. Вісник Полтавської державної аграрної академії. 2017. № 3 (86). С. 52–55.

Виконала:

студентка магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та адміністрування
заочної форми навчання

« ____ » _____ 2021 р.

Підпис

Юлія ЮЩИШЕНА

Ініціали, прізвище

Науковий керівник:

« ____ » _____ 2021 р.

Підпис

Микола МАЛАНЧІЙ

Ініціали, прізвище

Робота допущена до захисту:

« ____ » _____ 2021 р.

Підпис

Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ

Ініціали, прізвище